

Rapport om

Unge og biblioteker

Anne Kofod og Niels Ulrik Sørensen

Februar 2006

Rapporten er udarbejdet af Cefu for Roskilde Bibliotek

Rapport om

Unge og biblioteker

Anne Kofod og Niels Ulrik Sørensen
Februar 2006

Rapporten er udarbejdet af Cefu for Roskilde Bibliotek

Rapport om Unge og biblioteker

Rapport udarbejdet af Cefu, Center for ungdomsforskning for Roskilde Bibliotek

Forfattere:

Anne Kofoed og Niels Ulrik Sørensen

Udgivet af Roskilde Bibliotek og Danmarks Biblioteksforening

Layout: Stæhr Reklame og Marketing

Tryk: CS Grafisk A/S

1. udgave, 1. oplag 2006

ISBN: 87-90849-32-9

Copyright © Roskilde Bibliotek, Danmarks Biblioteksforening og forfatterne.

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Danmarks Biblioteksforening

Telefon: 33 25 08 35

Telefax: 33 25 79 00

e-mail: dbf@dbf.dk

Forord	5
Baggrund	7
Problemstilling	8
Rapportens opbygning	8
Ung i Roskilde 2006	11
Hvem deltager og hvordan?	11
Fremtidsværkstedet	12
Interview	13
Spørgeskema	13
Afsluttende bemærkning	14
Del I: Unges fritid – en mosaik	15
Skole og fritid	15
Organiserede aktiviteter	16
Brud i skoleliv – brud i fritidsliv?	17
Fritidsjob	19
Den fri fritid	20
Byrummet: forbrug, fester og finde sig selv	22
Familie, venner og kæreste	24
Fritidslivet – en mosaik	27
Del II: Biblioteket – en brik i hverdagslivsmosaikken	29
Gode forudsætninger	29
Barndommens bibliotek	29
De gyldne år	30
Ferielæsning eller hverdagslitteratur	30
Biblioteket – en brik der ikke passer i mosaikken	33
Uvelkomne	33
Bibliotekaren	35
Multiteket – brikken der passer i mosaikken	39
Kritik og fantasi	39
Velkommen!	42
Flyvende bibliotekarer	43
Et orgie af overblik: farver, storskærm og jukebox	44
Plads til fordybelse	44
Multiteket – en ønskebrik	47
Bud på hvordan biblioteket kan gøre en forskel for unge	49
Det unge bibliotek	49
Det ligeværdige bibliotek	49
Det multimedierede bibliotek	50
Det overskuelige bibliotek	50
Referencer	51

Forord

Unge lever i en personlig opbrudstid, hvor de skal finde deres identitet som unge. De lever struktureret med meget lidt fritid, men til gengæld meget ustruktureret i denne fritid. De søger ud i byrummet for at mødes med hinanden. Deres drømmebibliotek er et bibliotek, der forener byrummets muligheder for det sociale med bibliotekets multimedietilbud. I stedet oplever de et bibliotek, hvor deres samværs- og arbejdsformer ikke er accepterede.

Denne rapport, hvor udgangspunktet er ungdomsuddannelsernes unge, giver stof, der kan omsættes til handling, både med sin kritik af det nuværende tilbud og med dens forslag til forandringer. Skal vi nå de unge af i dag og dermed de voksne af i morgen, bliver opgaven at arbejde i mange dimensioner. Vores forestilling om det fysiske biblioteksrumms muligheder må revurderes. Vores holdninger må efterses kritisk, for at vi som bibliotekspersonale kan betjene vores brugere bedst muligt i forhold til deres livssituation. Og ikke mindst må vi tage den digitale udfordring alvorligt og lade vores brugeres mediepræferencer komme bedre til orde i vores samlinger.

Rapporten er udført for Roskilde Bibliotek som en del af en forundersøgelse til udvikling af biblioteksbetjening for unge. Den er støttet af Biblioteksstyrelsen. Danmarks Biblioteksforening har publiceret rapporten og indgået i arbejdet med at formidle resultaterne sammen med Roskilde Bibliotek.

Undersøgelsen er gennemført i perioden 2005 til februar 2006 af cand. mag. Anne Kofod og adjunkt Niels Ulrik Sørensen under ledelse af professor Birgitte Simonsen, centerleder ved Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet. Vi vil gerne takke alle for det gode arbejde, der er udført.

En særlig tak skal lyde til de uddannelsesinstitutioner, der har lånt os deres elever og ikke mindst til de unge, som har stillet op til interview og fremtidsværksted.

Mogens Vestergaard
Bibliotekschef
Roskilde Bibliotek

Vagn Ytte Larsen
Formand
Danmarks Biblioteksforening

Baggrund

Hvis man gerne vil vide, hvor vores samfund er på vej hen, er det en god idé at kigge på de unge. Unge reagerer hurtigt på nye samfundsvilkår. De er følsomme overfor nye tendenser. Og de ændrer tankesæt og handlemåder med en hastighed, der indimellem gør det svært at følge med. Det er både godt og ondt. På den ene side er det vigtigt, at de unge er en del af alt det nye: de er vores fremtid, og deres evne til at mestre alt det nye er utvivlsomt med til at ruste dem til fremtiden. På den anden side kan det skabe nogle spændinger og konflikter i forhold til det, vi opfatter som grundpiller i vores samfund.

Folkebiblioteket er en sådan grundpille. De fleste af nutidens voksne er bærere af en forestilling om, at folkebiblioteket er noget ganske særligt. Nogle af os har som børn besøgt biblioteket med vores forældre. Siden blev vi store nok til selv at tage derhen, når vi havde lyst. Bibliotekets endeløse række af bøger har for nogen været en uendelig kilde til viden og underholdning. Og er det måske stadig. I dag er folkebiblioteket meget andet end bøger: biblioteket giver os adgang til internettet og elektroniske databaser. Flere steder kan vi foretage vores søgen efter viden, mens vi drikker en caffè latte, der er købt i bibliotekets café. Folkebiblioteket er fulgt med tiden. I hvert fald set fra vores synsvinkel. Spørgsmålet er, om det også er tilfældet set fra de unges perspektiv.

De unge er vokset op i en tid, hvor de nye medier for alvor er brudt igennem. De er superbrugere af disse medier. Computer, mobiltelefon, iPod. De overfører informationer fra det ene til det andet, bevæger sig ubesværet på kryds og tværs af medierne. De unge er altså vokset op i en tid, hvor informationsmængden er eksploderet. Det er ikke noget problem at få adgang til viden. Til gengæld

kan det være svært at skelne mellem rigtig og forkert viden. Autoriteterne i vores samfund er ikke længere urørlige. Meget mere er op til den enkelte, hvorfor det bliver stadig vigtigere at mestre kritisk stillingtagen.

Det er da også noget af det, vi forsøger at indpode i vores unge fra de er helt små, når vi opfordrer dem til at stille spørgsmål og forholde sig. Men jo flere unge, der får adgang til internettet fra deres egne værelser, jo mere får de også at stille spørgsmål og forholde sig til.

I den proces bliver folkebibliotekets rolle i nogen grad at sat i spil: Hvis de unge i stadig stigende grad er i stand til at hente informationer fra deres egne værelser, er spørgsmålet, hvilken rolle folkebiblioteket så skal spille i deres vidensindsamling.

Nogle unge har gode erindringer om børnebiblioteket. Måske de er kommet der med forældre, pædagoger eller lærere i løbet af deres opvækst. Der er m.a.o. noget at bygge videre på. Men ligesom andre samfundsinstitutioner rammes også folkebiblioteket af det almene skred i holdningen til autoriteter. Bøger betragtes ikke nødvendigvis som bedre end tekst, film etc., som kan hentes ned fra nettet. Ligesom folkebiblioteket ikke automatisk betragtes som en bedre ramme om søgning efter disse tekster, film etc. end deres eget værelse eller andre steder. På den anden side er der ikke noget, der taler for, at de ikke vil bruge biblioteket, hvis de oplever, at det har noget særligt at byde på: bedre computere, flere programmer, behjælpelige bibliotekarer, interessant miljø eller noget helt andet. Hvad de unge mere præcist ønsker sig af folkebiblioteket, har vi indtil nu ikke haft den store indsigt i. Ligesom vi heller ikke har den store indsigt i, hvordan de opfatter biblioteket, som det ser ud nu.

Problemstilling

Måske er der ikke den store forskel. Måske er de unge bare ikke klar over, hvad biblioteket rent faktisk kan tilbyde. Måske er der rent faktisk forskel. I hvilket omfang folkebiblioteket i givet fald skal forandre sig for at tækkes de unge, vil ikke blive berørt i nærværende rapport. Her er det udelukkende de unges stemme, der er i fokus:

Hvilke forestillinger de har om biblioteket? Hvad synes de er godt, og hvad synes de er skidt? Hvad ser de gerne mere af, og hvad ser de gerne mindre af? Men også hvordan bibliotekerne passer ind i deres liv i øvrigt. I deres identitetsdannelse og dannelse. I deres orienteringer mod uddannelse og fritid.

Ikke mindst fritiden vil blive afsøgt nærmere: fritidslivet disponerer de unge selv over. Det er her de unges valg og dispositioner for alvor kommer til syne. Ved at synliggøre disse valg og dispositioner synliggøres også de udfordringer, biblioteket står overfor, hvis det skal forbedre sin position blandt unge.

Rapporten vil fokusere på udvalgte unge fra tre forskellige ungdomsuddannelser i Roskilde. Ideen med rapporten er at synliggøre deres erfaringer med og perspektiver på biblioteket med henblik på at kvalificere brugervinklen. Rapporten bevæger sig ikke ud i randområderne af ungdomslivet: det er såkaldte normale unge, der er inddraget i rapporten.

Heller ikke deres liv er imidlertid fri for problemer og faldgruber. Rapporten sætter disse problemer og faldgruber i spil – men vil i det store hele give en fremadrettet og konstruktiv beskrivelse af de unges forhold til biblioteket i dag. Hensigten er at give Roskilde Bibliotek et værktøj, der kan danne udgangspunkt for at diskutere og tilrettelægge nogle tilbud til de unge med udgangspunkt i deres erfaringer og perspektiver.

Rapportens opbygning

Selve rapporten består af to hoveddele:

Den første del analyserer de unges fritidsliv. Der lægges vægt på de forandringer i fritidslivet, som ungdomsuddannelsen afføder. Men også de bredere problemstillinger, som disse forandringer er indlejret i. Og som er relativt uafhængige af, at de befinder sig på en ungdomsuddannelse. Problemstillinger, som m.a.o. handler om, at de er unge i dagens samfund. Med de særlige vilkår, udfordringer mv., som det nu engang indebærer. Hensigten med dette kapitel m.a.o. er at skabe en mosaik over de unges fritidsliv. Hvilke komponenter indgår i mosaikken? Hvilket mønster tegnes af den? Og hvordan hænger mosaikken, dens komponenter og dens mønster sammen med de særlige vilkår og udfordringer, der gør sig gældende for unge på en ungdomsuddannelse?

Den anden del analyserer de unges erfaringer med og perspektiver på biblioteket. Hensigten er at finde ud af, hvilken brik biblioteket er, og hvilken brik den kan være i den mosaik, som tegnes af de unges fritidsliv i den første del. Der lægges vægt på både gode og dårlige erfaringer samt gode og dårlige perspektiver. Hvad oplever de som godt, hvad oplever de som dårligt? Hvilke muligheder og hvilke begrænsninger ser de? Og hvordan ville det ideelle bibliotek se ud? I besvarelsen af disse spørgsmål vil der kontinuerligt blive trukket tråde til de unges fritidsliv samt det bredere ungdomsliv, som fritidslivet er en del af. Denne hoveddel vil slutte med nogle konkrete anbefalinger til, hvad biblioteket kan gøre for i højere grad at blive en brik, der passer ind i det mønster, som de unges fritidsliv udgør. Eller måske endog en brik, der kan være med til at ændre dette mønster.

Inden disse to hoveddele vil rapporten dog indeholde et afsnit, der præsenterer de unge, som deltager i rapporten. Hvor gamle er de? Hvilken skole går de på? etc. Som en del af denne præsentation vil det også blive fremlagt, på hvilke måder de har bidraget til rapporten. Nogle af de unge er blevet interviewet, andre har deltaget i et fremtidsværksted. Men hvad er det? Hvordan er det foregået? Og hvad for en slags viden får man ud af det?

Ung i Roskilde 2006

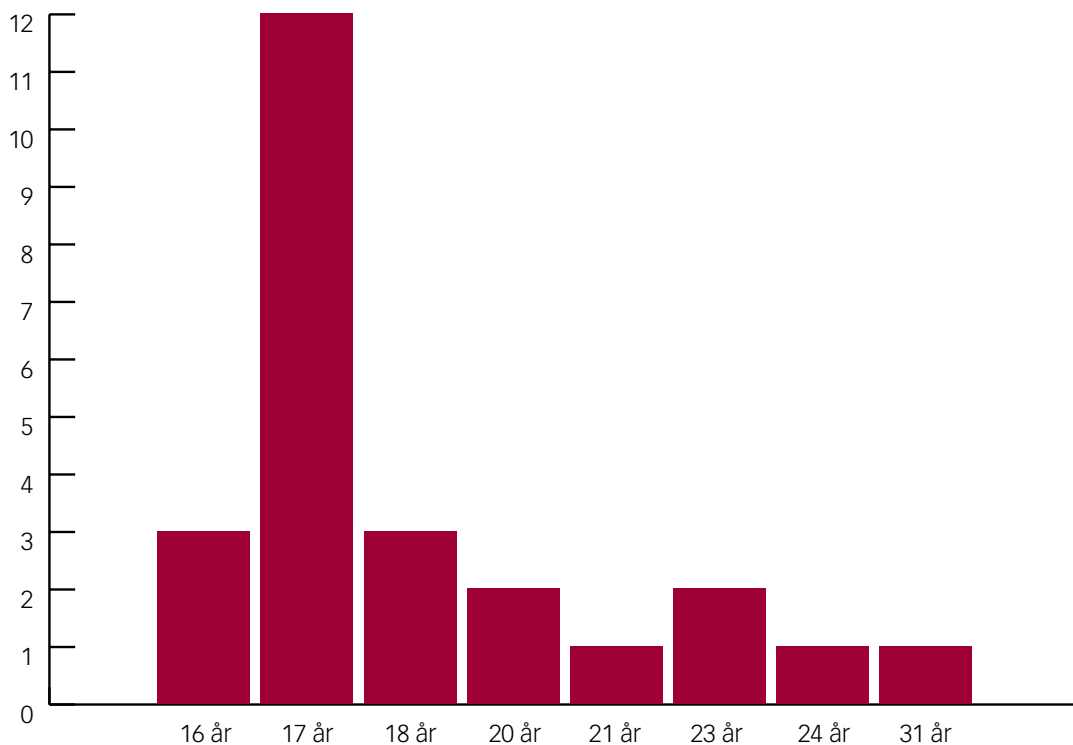
Undersøgelsen tager sit afsæt i unge, der bor i og omkring Roskilde, og som derfor kunne have glæde af biblioteket her. I det følgende præsenteres de unge, og deres forskellige bidrag til den endelige rapport.

Hvem deltager og hvordan?

I denne undersøgelse sætter vi fokus på de unges fritidsliv – herunder deres erfaringer med og forventninger til biblioteket som en del af dette fritidsliv. I undersøgelsen tager vi udelukkende udgangspunkt i unge fra Roskildeggen. Til gengæld forstår vi unge meget bredt. Det er drenge og

piger, der har afsluttet folkeskolen og nu er i gang med en ungdomsuddannelse.

De fleste er gået i gang med deres ungdomsuddannelse umiddelbart efter folkeskolen, andre har været på arbejdsmarkedet eller på andre ungdomsuddannelser, inden de påbegyndte deres nuværende ungdomsuddannelse. Ungdomsuddannelserne har ikke nogen øvre aldersgrænse, men langt de fleste elever er under 30 år. Det gør sig også gældende for de 25 unge fra Roskildeggen, som har medvirket i denne rapport:

De fleste af de 25 unge i undersøgelsen befinder sig i slutningen af teenageårene og i begyndelsen af 20'erne. De går på henholdsvis det almene gymnasium, erhvervsgrunduddannelsen (egu) og teknisk skole – alle uddannelser lokaliseret i Roskilde. Når der er en overrepræsentation af 17-årige, skyldes det, at vi udover interviews med udvalgte unge fra erhvervsgrunduddannelsen og teknisk skole inviterede 16 2.g'ere fra det almene gymnasium til at deltage i et såkaldt fremtidsværksted. Blandt disse 16 var der en mindre overrepræsentation af kvinder.

De interviewede unge fra egu og teknisk skole udgør tilsammen ni af undersøgelsens i alt 25 deltagere.

Når vi har valgt at invitere unge fra netop ungdomsuddannelserne til at deltage i undersøgelsen, skyldes det, at de aldersmæssigt befinder sig i en fase af livet, hvor ungdomsidentiteten for alvor udformes. De har taget afsked med folkeskolens velkendte rammer og har truffet deres første store valg om, hvor de skal bevæge sig hen i deres liv. På ungdomsuddannelsen befinder de sig for første gang kun blandt andre unge – og skal gøre sig gældende som sådan. Selvom hovedparten af de unge stadig bor hjemme, er det m.a.o. en tid, der er præget af opbrud og afsked med barnelivet. Og alt dette finder altså sted i et samfund, der som nævnt i Baggrund bl.a. er præget af skred i forhold til autoriteter etc. Og hvor de unge således må danne deres identitet som unge med en hidtil uset grad af selvstændig orientering, manøvrering etc. Det gør de dog på forskellig vis.

Gymnasieleverne er unge, der befinder sig i et uddannelsesforløb, der kvalificerer til en videregående uddannelse. Eleverne fra teknisk skole specialiserer sig inden for et håndværksfag og var i gang med den teoretiske del af vekseluddannelsen, da interviewene blev gennemført. Egu-eleverne befandt sig vidt forskellige steder i det 2-årige forløb, der bliver sammensat individuelt – nogle var lige begyndt, andre stod for at afslutte og dermed træffe beslutninger for, hvad der så skulle ske.

De tre ungdomsuddannelsesforløb er meget forskellige og de unge, vi har talt med, er tilsvarende optaget af forskellige interesser, fagligt som personligt. Selvom nogle af de unge således befinder sig i nogenlunde samme livsfase, samfundsmæssige rammebetingelser etc., er der altså en vis variation og bredde i de unge i undersøgelsen.

Fremtidsværkstedet

Fremtidsværkstedet afdækker deltagernes erfaringer med og oplevelse af et fænomen og åbner op for at formulere forventninger og drømme om dette fænomen. Under fremtidsværkstedet ønskede vi således at blive bekendte med erfaringer med og oplevelse af biblioteket samt invitere dem til at formulere nogle visioner om biblioteket, så det vil kunne fremstå som meningsfuldt i deres hverdagsliv – ikke mindst i det fritidsliv, der overvejende vil skulle danne ramme om et sådant brug.

I praksis satte vi 16 unge 2.g'ere stævne en helt almindelig tirsdag. De blev bedt om at møde op kl. 8.30 og vidste alene, at dagen frem til kl. 16.00 skulle handle om deres forhold til biblioteket. Selve dagen forløb så med en indledende fase, hvor de unge fik luft for deres kritik af bibliotekets fejl og mangler; både i ord og i kreative udtryk. Dernæst blev de unges fantasi sluppet løs, og efter at have sat ord og overskrifter på deres forestillinger om det ideelle bibliotek, valgte de sig ind i fire grupper, der hver blev udstyret med en pose lego. Grupperne byggede herefter – ud fra hvert deres tema – deres drømmebibliotek. Dagen blev afsluttet med, at grupperne fremviste deres bygningsværker og de øvrige deltagere satte ord på, hvad de så.

Værkstederne fungerede rigtig godt. Gymnasieeleverne var meget engagerede, selv om de synes, at kritikfasen var svær; det var nogle reflekterede unge, der trods frihed til at være entydigt negative, også fik talt om, at det nok ikke altid var lige nemt at være bibliotekar, hvilket de måtte arbejde hårdt for at løsrive sig fra. Men da først fantasifasen satte ind, og ikke mindst da de unge fik udleveret lego, var deres begejstring stor, og i det store

hele har metoden vist sig givende for vores indsigt i de unges forhold til biblioteket.

I rapporten arbejder vi med de unges udsagn og svar på følgende spørgsmål, der satte rammen om fremtidsværkstedet:

Kritikfase:

- Hvad er dårligt ved biblioteket?
- Hvad er vi utilfredse med?

Fantasifase:

- Hvordan kan biblioteket blive rigtig sjovt / attraktivt?

Begge faser er bygget op således, at deltagerne kommer med stikord som besvarelse på de tilhørende spørgsmål. Disse stikord bliver efterfølgende samlet i nogle temaer, som deltagerne i grupper arbejder videre med.

I kritikfasen fremstillede grupperne stillbilleder, der illustrerede, hvad de oplevede var dårligt og utilfredsstillende med biblioteket. Efter alle grupper havde fremført disse, blev de bedt om at vende billederne om således, at det i stedet for en kritik illustrerede, hvordan de ønskede biblioteket skulle tage sig ud; fx blev en dårlig stemning vendt til en hyggelig atmosfære, kaos og desorientering til tilgængelighed etc.

I fantasifasen opstod grupperne også på baggrund af stikord og temaer, men i stedet for stillbilleder, fik deltagerne udleveret en kasse lego. De fik nu rollen som arkitekter på deres helt eget ideelle bibliotek. Materialet fra fremtidsværkstedet består af fotografier, stikord fra kritik- og fantasifase samt båndoptagelser af deltagernes kommentarer og diskussioner undervejs i værkstedet. Dette materiale bruger vi i DEL II, hvor vi netop sætter fokus på de unges erfaringer med og ønsker til biblioteket.

Materialet fra fremtidsværkstedet består af stikord til kritik og fantasi. Vi har også indsat fotografier af kritikbilleder, omvendte kritikbilleder samt fantasierne materialiseret i lego. Vi benytter

også udskrifter af de unges kommentarer til værkstedet, som vi optog i løbet af dagen.

Interview

I undersøgelsen indgår to typer interview. Fire unge har deltaget i enkeltinterview; en dreng og en pige fra egu, samt en dreng og en pige fra teknisk skole. Fem unge har deltaget i fokusgruppeinterview; en gruppe på tre fra egu og en gruppe på to fra teknisk skole.

Hvor fremtidsværkstedet alene satte fokus på biblioteket, bruger vi interviewene til at få indsigt i de unges hverdagsliv. De unge er udvalgt med afsæt i den uddannelse, de er i gang med, og netop skole og lektier har været et af flere temaer i interviewene. Vi har især været interesseret i at få de unge til at fortælle om deres fritidsliv, hvad de fortæller, om de er sammen med familie og venner. Da biblioteket kan spille en både faglig og rekreativ rolle i de unges hverdag, har vi spurgt ind til dette i forbindelse med skole og fritid. Afslutningsvis har vi spurgt de unge, hvordan de oplever de lokale muligheder for bl.a. indkøb, uddannelse, bolig, job og fritidsaktiviteter. Materialet består af udskrifter af de fire enkeltinterview og to fokusgruppeinterview.

Spørgeskema

Alle 25 deltagere har udfyldt et spørgeskema, der ligesom fremtidsværksted og interviews sætter fokus på uddannelse, fritidsliv og sociale relationer. To af spørgsmålene knytter også an til, hvor hyppigt de unge besøger biblioteket og hvad de i så fald bruger det til. Afslutningsvis inviteres de unge til i to åbne spørgsmål at udfolde henholdsvis *Biblioteket ville være noget for mig hvis ...* og *Det værste ved biblioteket er...*

Spørgeskemaerne tjener som en ekstremt struktureret interviewform. Vi har brugt det til at danne os et overblik over køns- og aldersfordelingen blandt deltagerne. Men først og fremmest har vi brugt skemaet som indgang til de forskellige temaer i interviewene, ikke mindst deltagernes svar på de to åbne spørgsmål har dannet et konstruktivt afsæt for at tale om deres forhold til biblioteket.

Skemaerne er ligesom interviewene anonyme, men netop de unge, der har deltaget i interviewene, har vi kunne matche til skemaerne. Det betyder, at vi har et supplerende materiale til udskrifterne. Hvad angår gymnasieeleverne, så bruger vi også deres svar, men det skal understreges, at vi bruger svarene kvalitativt; fx har 13 af 16 sat kryds ved lektier, når vi spørger dem, hvad de ofte laver i deres fritid. Dette er et eksempel på, hvordan skemaet indgår som en brik af mange i billedet af, hvordan hverdagen tegner sig for en gymnasieelev.

Afsluttende bemærkning

Hensigten var i udgangspunktet at undersøgelsen alene skulle bygge på fremtidsværksteder. Såle-

des skulle alle tre ungdomsgrupper deltage i hvert deres fremtidsværksted. Af logistiske årsager var det ikke muligt; det er en større opgave for en uddannelsesinstitution at tage 15-20 elever ud af skemaundervisningen en hel dag. Det lykkedes dog med gymnasieeleverne, hvis arbejde i fremtidsværkstedet har bibragt til en meget nuanceret indsigt i, hvordan unge oplever biblioteket og ikke mindst står vi tilbage med et vidnesbyrd om deres forventninger og drømme udtrykt i lego. Samtidig har interview med de to øvrige grupper suppleret fremtidsværkstedets entydige fokus på biblioteket, med indsigt i de unges hverdagsliv med uddannelse, fritid, familie og venner.

Del I: Unges fritid – en mosaik

I dette kapitel vil vi lave en mosaik over de unges fritidsliv. Vi vil beskrive de forskellige brikker, der er i mosaikken. Samt finde ud af, hvilket mønster de tilsammen danner. Først når vi har en sådan viden om enkeltdelene og helheden i de unges fritidsliv, er det muligt at få en nærmere forståelse af, hvilken rolle biblioteket spiller. Og ikke mindst – hvilken rolle det kan komme til at spille.

For fritidslivet er den del af livet, de unge selv disponerer over. Der hvor de selv træffer beslutninger om, hvad de vil og ikke vil. Der hvor de selv har mulighed for at skabe et mønster. Og biblioteket er en brik i fritidslivet blandt mange andre brikker, som de unge kan rykke rundt med. Omplacere. Måske endda give en mere central placering i mosaikken. Men det forudsætter, at biblioteket passer ind i det mønster, som de unge søger at skabe i mosaikken. At de unge oplever det som relevant i forhold til den dagsorden, de i øvrigt måtte have for deres fritidsliv. Gør det det – opleves biblioteket rent faktisk som relevant – er der ingen grund til at tro, at det ikke vil kunne få en endnu mere central placering i de unges fritidsliv, end det allerede har.

I dette kapitel vil vi netop se på, hvad der opleves som relevant for de unge i fritidslivet. Hvad fritidslivets dagsorden er. Og altså hvad de unge vælger til indenfor denne dagsorden. Først derefter vil vi kunne få en forståelse af, hvordan bibliotekets relevans for fritidslivet kan øges.

Men altså nu handler det om fritidslivets mosaik og de brikker, der danner denne mosaik. Det vil vi nærme os ved at gå konkret til værks. Vi har således spurgt de unge om, hvor megen fritid de har. Hvilken sammenhæng der er mellem skole og fritid. Hvad de foretager sig i deres fritid, og hvorfor

de foretager sig netop det. Men også hvad de ikke foretager sig, og hvorfor de ikke gør det.

Vi vil se på forskelle de forskellige grupper af unge imellem, om end lighederne vil være mest iøjnefaldende. Undervejs vil vi derfor løbende inddrage vores viden om nogle af de grundvilkår, som nutidens unge i store træk har tilfælles med hinanden: ikke mindst individualiseringen, der som allerede nævnt udgør en ganske særlig ramme om de unges identitetsdannelse. Vilkår, som derfor også spiller ind i de unges orienteringer i fritidslivet.

Skole og fritid

De unges hverdag ligner et langt stykke hen ad vejen hinanden. De står op, går i skole. Når de atter er hjemme fra skole, bruger de fleste tid sammen med deres familier og venner. Der bliver også brugt tid på en del fritidsaktiviteter. Nogle arbejder, andre læser lektier. De unge i undersøgelsen er som bekendt i gang med tre forskellige uddannelsesforløb: gymnasiet, erhvervsgrunduddannelsen og teknisk skole. Hvor mange lektier, de laver, afhænger af, hvilket forløb de er i gang med. De tre uddannelsesforløb trænger sig altså ikke lige meget på i fritidslivet. Lige for tiden trænger Karens uddannelsesforløb sig meget på:

Altså lige nu går jeg kun på arbejde og i skole. Der er ikke så meget, for jeg bruger mest fritiden på at lave lektier. (Karen 23 år)

Karen er i gang med et egu-forløb. Her er hun dels i praktik i en daginstitution, og dels går hun i skole tre eftermiddage om ugen. Hun vil gerne uddanne sig til pædagog, hvorfor hun skal indfri nogle bestemte faglige krav, hvilket giver lektierne en helt central placering i hendes fritid. De

øvrige egu-elever i undersøgelsen er i gang med praktikforløb, som betyder, at lektier slet ikke er et tema for dem. Eleverne på teknisk skole tematiserer heller ikke i nævneværdigt omfang lektierne som en del af deres fritidsliv.

Det er anderledes for gymnasieeleverne. I fremtidsværkstedet med gymnasieeleverne havde skolen og lektierne således en central placering. Det fremgår også af spørgeskemaerne, hvor 13 af de 16 gymnasieelever ved spørgsmålet *Hvad laver du ofte i din fritid?* har sat kryds ved lektier. En enkelt har endda tilføjet et udråbstegn – angiveligt for at understrege, hvor meget lektierne fylder i fritiden. Gymnasiet er en uddannelse, med både dag-til-dag lektier og større skriftlige opgaver. Når gymnasieeleverne får fri fra skole, hører skolelivet altså ikke op, hvilket også kan give de unge en oplevelse af, at fritiden ikke entydigt er lig med fri tid. På spørgsmålet om de unge oplever, at de har indflydelse på, hvad de laver i deres fritid, svarer en 17-årig pige *i ringe grad*, og har tilføjet *pga. lektier*.

Caroline på 23 går på teknisk skole. Hun fortæller som den eneste af eleverne her fra om sin oplevelse af lektierne:

Lektier tager jeg nemt nok, måske fordi jeg har så meget erfaring. Det er ikke en sur pligt. Jeg synes, at det er meget hyggeligt. (Caroline 23 år)

Når Caroline taler om sin erfaring, refererer hun til, at hun allerede har ét uddannelsesforløb bag sig. Og det er måske nok så væsentligt. Oplevelsen af, hvor meget lektierne fylder, handler givetvis ikke kun om lektiemængden på de to uddannelsesforløb. Det handler også om hendes alder og erfaring.

Selvom gymnasieeleverne i modsætning til Caroline i vid udstrækning bor hjemme og dermed har nogle faste rammer om hverdagen, er de kun i slutningen af teenageårene, hvor verden åbner sig eksplosivt for dem. Hvor der stadig er utallige muligheder og valg, der byder sig til. Og som skal afprøves for første gang. Kærester, sex, fester, alkohol – for blot at nævne nogle af dem. Alt sam-

men noget, som er med til at føre dem fra barndommen ind i ungdommen. Og som er med til at give dem den identitet som unge, der er så afgørende for de unge på ungdomsuddannelserne. Men altså også en identitet, som altså ikke kommer helt automatisk: den kræver, at de unge tager de nødvendige skridt ind på uudforsket territorium. Ungdommens territorium. Og udforsker det i alle dets aspekter. Hvilket imidlertid gør, at tiden i hverdagen kan føles knap – ikke mindst hvis man som gymnasieeleverne går på en ungdomsuddannelse med en betragtelig lektiebyrde.¹

Organiserede aktiviteter

Oplevelsen af knaphed på tid sætter sine spor i de unges fritidsliv. Den gør nemlig fritidslivet til andet og mere end blot et spørgsmål om at vælge til og prøve af. Noget må de ligeledes vælge fra og lade ligge. Og hvad det angår, er de unge i denne undersøgelse tilsyneladende ikke anderledes end de fleste andre unge. Kun et fåtal af de unge prioriterer således organiserede aktiviteter som sport, ungdomspolitik ol., hvor de er forpligtet til at mødes med de samme mennesker omkring bestemte aktiviteter på bestemte tidspunkter hver uge. Der er dog enkelte unge i undersøgelsen, der rent faktisk prioriterer denne type aktiviteter. Som fx Caroline:

Så træner jeg boksetræning to gange om ugen, hvis jeg gider, det er tirsdag og torsdag. (Caroline 23 år)

Træningen har sine faste dage, jovist, men opleves ikke som så forpligtende, at den ikke kan springes over fra tid til anden. Så det er godt, at Caroline ikke dyrker holdsport, hvor spillet falder til jorden, hvis fx målmanden udebliver. Selvom boksetræningen har sine faste dage og tidspunkter, er der altså indbygget en fleksibilitet, som Caroline udnytter, hvis lysten udebliver, eller noget interessantere eller vigtigere byder sig til. Det er også værd at bemærke, at hun træner sammen med en veninde – i tillæg til det sportslige har træningen også et socialt element. Det fællesskab, hun har med veninden omkring boksetræningen, øger givetvis hendes motivation. Ligesom manglende motivation hos veninden også kan forplante

¹ Ebbesen, Ida og Niels Ulrik Sørensen: Det æstetiserede selv. Specialeafhandling. Institut for historie og samfundsforhold, Roskilde Universitetscenter 1997

sig hos Caroline. Det samme kan gnidninger i deres venskab. For selvom boksningen kan være vigtig nok, tyder de fleste undersøgelser på, at det sociale element er afgørende for de unges aktiviteter i fritidslivet.

Aktiviteterne, som de unge vælger til i fritidslivet, skal m.a.o. ikke bare i sig selv være sjove, interessante eller udfordrende. De skal også helst være forbundet med en følelse af sammenhørighed med de andre unge, som de dyrker aktiviteterne sammen med. De unge spejler sig i hinanden. Det er således vigtigt at lave aktiviteter, hvor der deltager andre unge, de kan spejle sig positivt i.

Flere og flere unge bruger fritiden på at spille rollespil – Karsten er en af dem:

... det kan godt være jeg virker som en nørd når jeg siger det – men jeg spiller også rollespil engang imellem. [...] Men det spiller jeg. Meget faktisk. Næsten hver weekend.

Det der rollespil er det så her i Roskilde, her i omegnen?

Det er det jo også, men vi er også i Hareskoven engang imellem. Der har lige været noget herude. Ude ved skoven. Det er meget sjovt at være derude. Noget helt andet end man er i virkeligheden. (Karsten 20 år)

Tidligere blev det betragtet som ganske nørdet at spille rollespil. Det blev opfattet som noget, en ganske bestemt type unge drenge begav sig af med. I takt med at interessen for rollespillene har bredt sig, har nørdetiketten imidlertid været på tilbagetog. Den er dog ikke helt forsvundet – men i nogen grad blevet vendt til noget positivt. Det er m.a.o. blevet lettere at spejle sig positivt i den samhørighed, der er omkring rollespillene. Selvom Karsten umiddelbart ser ud til at undskylde det nørdede, så lægger han da heller ikke skjul på, at det er en del af det at spille rollespil. Og at han på trods af det faktisk er yderst engageret i rollespillene.

Ligesom Carolines boksetræning er rollespillene præget af en vis fleksibilitet. Spillet er naturligtvis

sjovest, hvis mange møder op i skoven en given lørdag, hvilket er en indirekte forpligtelse. Omvendt skal Karsten og de andre rollespillere tage stilling til, om de vil deltage fra gang til gang. Karsten orienterer sig via en hjemmeside og drager så af sted sammen med tre af sine kammerater. Her er det altså heller ikke besluttet på forhånd, at Karsten i en given periode og på et fast tilbagevendende tidspunkt deltager i en aktivitet. Det er mere præcist at tale om en selvorganiseret aktivitet snarere end en organiseret, hvilket faktisk er en stigende tendens i de unges fritidsliv.

Blandt gymnasieleverne er der ni, der deltager i organiserede fritidsaktiviteter i form af sportsforeninger, musik- og aftenskoler. Udover disse aktiviteter, hvor deres deltagelse forventes at være ugentligt tilbagevendende, dyrker de bl.a. løb, fitness, dans og musik, som de i højere grad selv organiserer. Samlet set har alle de unge én eller flere interesser, som de bruger tid på i deres fritid. Men af disse får de selvorganiserede aktiviteter en stadig mere central placering. I forlængelse af den tilbøjelighed synes selve aktiviteten at træde mere og mere i baggrunden i de unges fritidsliv til fordel for det sociale. Ikke at de to ting er hinandens modsætninger. Aktiviteterne er nært forbundet til det sociale. Men mens de unge går på en ungdomsuddannelse udkrystalliseres det sociale mere og mere som et mål i sig selv. Sammenhørigheden, spejlingen etc. bliver altså vigtigere og vigtigere for, hvad de unge foretager sig i deres fritidsliv.

Brud i skoleliv – brud i fritidsliv?

Flere undersøgelser² peger således på, at der sker et skift i de unges orienteringer i fritidslivet samtidig med, at de unge bevæger sig fra grundskolen over i ungdomsuddannelserne. Uddannelsesskiftet har ikke bare nogen åbenlyse faglige konsekvenser – men også nogle sociale.

De kammerater, de har fulgt med dagligt i 9-10 år af deres liv, bliver spredt på mange nye uddannelsesinstitutioner, hvor de skal tilbringe undervisning og frikvarter sammen med nye jævnaldrende. De unge skal altså ikke bare vænne sig til

² Kofod, Anne og Jens Christian Nielsen: Det normale ungdomsliv – Hverdagsliv, fællesskab, trivsel og fremtid.

Center for Ungdomsforskning 2005

Hansen, Niels-Henrik M.: Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004. Center for Ungdomsforskning 2004

Hansen, Niels-Henrik M.: Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003. Center for Ungdomsforskning 2003

en ny skoleform, der typisk stiller større krav til selvstændighed mv., end de har været vant til fra grundskolen. De skal også i gang med at etablere nye sociale relationer. Og det er ikke mindst det, der afføder det faldende engagement i de organiserede fritidsaktiviteter, som idrætsforeningerne, der omvendt begynder at stille større krav til de unge i teenageårene, hvor der sættes på talentudvikling etc.³ Det stiller mange unge i en situation, hvor de ser sig nødsaget til at vælge. Og altså ofte vælger det organiserede fritidsliv fra. Andre ting synes simpelthen vigtigere: den nye uddannelse, naturligvis, men også det at blive en del af alle de nye fællesskaber, som dannes i og omkring uddannelsen.

Disse nye fællesskaber bliver snart af så stor betydning, og kommer til at fylde så meget i fritidslivet, at de organiserede fritidsaktiviteter med deres fællesskaber kommer til at fremstå i et mindre flatterende lys. Det er således næppe tilfældigt, at Karsten holder op med at være spejder, da han flytter fra barndomsbyen til Roskilde. Han har ellers været spejder i 10 år. Og det synes umiddelbart oplagt, at han fortsætter sit spejderliv i den nye by. Blandt andet for at etablere et nyt socialt netværk. Men spejderforeningen er altså ikke lige det sted, han vælger at finde nye venner til sit liv i Roskilde.

Jeg gik til spejder i 10 år. Jeg nåede at komme højt op, det er meget sjovt [...] det stoppede jeg med, da jeg flyttede her til Roskilde. [...] Jeg kendte ikke nogen der i de grupper, så det var lidt meget. [...] Mange af dem var mine klassekammerater, som så gik der også, og så begyndte de også at gå ud og så kom der nogen nye ind og så lærte de dem at kende på den måde. Men der var hele tiden nogen man kendte. Og hvis det er et nyt sted der er der ikke nogen man kender. Det har man ikke lyst til. Sådan har jeg det. (Karsten 20 år)

For Karsten skabte flytningen et naturligt brud i hans tilknytning til spejderforeningen. Spørgsmålet er dog, om det var kommet under alle omstændigheder. I hvert fald synes de unges indtræden på en ungdomsuddannelse at involvere et holdnings-

skifte til de organiserede fritidsaktiviteter. Selvom de unge måske har været engageret i organiserede fritidsaktiviteter i flere år – og været glade for det – beskriver de dem nu som kedelige mv. De hører tilsyneladende barndommen til. Nu er det noget nyt, der trækker.

Jeg har også kun gået til spejder i to år eller sådan noget. Det synes jeg ikke rigtig var spændende. (Christina 20 år)

Jeg har gået til svømning i 4 år – jeg stoppede, fordi jeg gik til svømning og fodbold på samme tid, og så kom jeg i puberteten...

Hvad betyder det der med at komme i puberteten?

Så synes jeg, at det var kedeligt... det sagde mig ikke så meget. (Rie 17 år)

Det er udbredt i Danmark, at børn er medlem af og deltager aktivt i en idrætsforening. Rie har da også både svømmet og spillet fodbold. Flere af de andre unge fortæller, at de tidligere har dyrket en eller flere former for organiseret idræt. Men selvom det ændrer sig, når de unge begynder på en ungdomsuddannelse, holder de ikke nødvendigvis op med at dyrke idræt. Ligesom på andre fronter gælder det imidlertid også her, at det selvorganiserede vinder indpas på bekostning af det organiserede. Løbetræning og fitnessstræning erstatter således medlemskabet af en idrætsforening. Dels passer fleksibiliteten bedre til det nye liv på ungdomsuddannelserne. Og dels er det ikke i samme grad forbundet med barndomslivet. Nogle af drengene fortsætter dog med at spille fodbold – men ikke længere som en del af en idrætsforening:

Vi er nogle venner på sådan et sted, noget der hedder Birken. Det er bare det sted, hvor vi alle er opvokset og der er en vuggestue derovre, hvor vi alle sammen har gået, og så har vi så en fodboldbane dér. Og det er så dér, hvor vi plejer at spille fodbold eller basket. Jeg ved ikke, om man kan kalde det vores hænge ud sted?! (Morten 20 år)

Så dyrker jeg lidt sport engang i mellem. Fodbold og så lidt styrketræning.

3 Nielsen, Jens Christian m.fl.: Ungdom og foreningsliv: Demokrati – fællesskab – læreprocesser. Roskilde Universitetsforlag 2004

Er det sådan, når I får lyst til det at gå ud og spille en fodbold kamp, eller spiller du hver tirsdag? Det er mest når vi har lyst til det. Når jeg får samlet nogle venner, og vi så kan gøre det. (Karsten 20 år)

Både Morten og Karsten samles fra tid til anden med kammeraterne for at spille fodbold. Det opstår spontant, når lysten melder sig. Uden nogen indblanding fra voksne. De bor i nærheden af baner, som de frit kan benytte.

For Morten tager fodboldspillet afsæt i en flok drenge, der er opvokset i det samme kvarter. De færdes hjemmevant i lokalmiljøet, de er naboer og genboer. De kan selv styre løjerne: hvornår det skal foregå, hvordan det skal foregå etc. Så længe de alle fortsat bor hjemme, ligger det lige for. Med al sandsynlighed vil drengenes adfærd imidlertid ændre sig i takt med, at de forlader barndomshjemmet, da de formentlig vil blive spredt rent geografisk.

Fritidsjob

Selvom der er en nedgang i de organiserede aktiviteter, ændrer de unge ikke deres aktivitetsniveau i fritiden væsentligt: ungdomsuddannelsen kræver mere end folkeskolen – og minimerer dermed den tid, de unge rent faktisk har fri. Derudover kommer de nye uorganiserede aktiviteter til. Sidst men ikke mindst fylder fritidsjobbet en del.

Knap halvdelen af de danske unge har et fritidsjob, og andelen stiger med alderen: jo ældre de er, desto mere sandsynligt er det, at de unge selv tjener penge til tøj, café og biografure, telefonregningen etc.⁴ For dem, der er over 18 år og under uddannelse, er et fritidsjob tilsvarende et supplement til SU'en, der oftest dækker husleje og andre faste udgifter, hvorimod aktiviteter i fritidslivet netop må finansieres af fx et studiejob. Avisruter – daglige, ugentlige – udgør ofte de unges første erfaringer på arbejdsmarkedet. Derfra bevæger de unge sig rundt i forskellige ufaglærte job:

Jeg arbejder, og er sammen med min kæreste... Jeg har lige skiftet job. Før var jeg i Føtex, i kiosk – nu er jeg i en bager. Jeg var i ISO som kassedame,

så har jeg været opvasker, så har jeg været i specialsynsforeningen for blinde... Jeg var piccoline. Så har jeg også været avisbud ikke (griner) Jeg startede med at passe børn, og så begyndte jeg med aviser. (Rie 17 år)

Forud for sin første avisrute, har Rie som mange andre piger gjort sig erfaringer med at passe børn. Derfra har hun som piccoline vasket op, før hun gjorde sin entre i butiksverdenen. Hun fortæller ikke om baggrunden for, at hun har skiftet job, men det kan meget vel være, at bevægelsen fra kassedame over kiosken til bageren har været en mere eller mindre bevidst søgen efter nye udfordringer. Hun har et grundlæggende kendskab til butiksverdenen, og arbejder sig derefter rundt i forskellige afdelinger med forskellige typer arbejdsopgaver og dermed også ansvar.

Rune har også fritidsjob i et supermarked:

jeg skal faktisk møde, lige når jeg har fri. Så tager jeg på arbejde i Føtex. Hver anden uge er det fredag, og de andre uger er det lørdag, og så en sjælden gang er det søndag. Det fylder også en del. Jeg er slagter servicemedarbejder. Så jeg fylder varer op.

Er det et godt fritidsjob?

Rune: Ja, det er det. Man tjener rigtig godt, og det er ikke sådan voldsomt anstrengende. Meget almindeligt arbejde, når man først kommer ind i rytmen, så er det ikke så hårdt. Det er nogle meget flinke mennesker [kollegerne]. Vi snakker meget sammen. Også med dem fra de andre afdelinger, ikke kun fra slagterafdelingen. (Rune 17 år)

Rune arbejder fire-fem timer ad gangen, to dage om ugen. Han møder, når han får fri fra skole midt på eftermiddagen, og så får han fri, når butikken lukker kl. 20.00. Det giver sig selv, at der ikke bliver tid til så meget andet de dage, han arbejder. Men det er ikke noget han hænger sig i. Jobbet har også en social side, og der er tid til at få en sludder med kollegerne.

Det kan være afgørende for, at han vælger at blive i jobbet, for uanset om man er ung eller voksen, så betyder stemningen og miljøet på arbejdsplad-

⁴ Kofod, Anne og Jens Christian Nielsen: Det normale ungdomsliv – Hverdagsliv, fællesskab, trivsel og fremtid. Center for Ungdomsforskning 2005

Hansen, Niels-Henrik M.: Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004. Center for Ungdomsforskning 2004

Hansen, Niels-Henrik M.: Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003. Center for Ungdomsforskning 2003

sen noget for oplevelsen af, at det er meningsfuldt at gøre en indsats. Der er dog ingen tvivl om, at lønnen er den primære drivkraft for hans engagement i slagterafdelingen. Pengene – *man tjener rigtig godt* – giver helt sikkert en frihed i det øvrige fritidsliv. Men det øger den kvalitative oplevelse af at bruge 10-12 timer hver uge på at fylde køledisken i slagterafdelingen op med varer.

En pige i begyndelsen af 20'erne fortæller, at hun ikke har noget job ved siden af sin uddannelse, men at hun da godt kan afsætte nogle timer i weekenden til at job på en café. Hun har ikke umiddelbart et økonomisk incitament for at bruge weekenden på at arbejde. Derimod er der meget, der peger på, at caféarbejdet i sig selv er det attraktive: her mødes andre unge over en cappuccino eller en øl, og på den måde kan hun via arbejdet deltage i det sociale liv i byen, som er en del af mange unges fritid. Den strategi har Caroline lagt:

Nu arbejder jeg på diskotek nogle gange fredag og lørdag. Jeg er i garderoben og afrydder. Jeg gjorde det, fordi det kunne være sjovt at være i byen uden at bruge for mange penge og samtidig se alle mine venner, som også er i byen. Det er hårdt, men de er søde. (Caroline 23 år)

Det koster penge at gå på café og diskotek. Faktisk har Caroline og veninden lagt de ugentlige caféture på is – det blev ganske enkelt for dyrt at spise ude én gang om ugen, selvom det var rigtig hyggeligt. Men med sit job på et lokalt diskotek, slår Caroline to fluer med ét smæk idet, hun tjener penge samtidig med, at hun deltager i weekendens natteliv.

Det varierer, hvor meget og hvordan fritidsjobbet fylder i de unges hverdag. For nogen er der flere gevinster end den økonomiske, som også giver oplevelsen af, at indsatsen er givet godt ud. For andre er jobbet på bekostning af bestemte fritidsinteresser eller blot fri tid. På spørgsmålet *Har du tid til de ting, du gerne vil have tid til i din hverdag?* har en 17-årig dreng fra gymnasiet sat sit kryds i *Nej, der er for meget, jeg skal nå*, og selv tilføjet: *arbejder meget*. Nogle spørgsmål længere

fremme afslører han under temaet fritidsjob, at der er tale om 11-15 timer pr. uge. Der er altså tale om en hverdag med ca. 30 timers skemaundervisning, lektier og oven i hatten fritidsjob. Den reelt frie tid er begrænset og kan forklare, hvorfor han oplever, at der er meget han skal nå, inden han får tid til vennerne eller til at spille musik, som er en fritidsinteresse, han fremhæver.

Den primære motivation for at have et fritidsjob er utvivlsomt behovet for at tjene penge og dermed muligheden for at bruge penge. For de unge på egu-uddannelsen gælder, at de enten modtager skoleydelse eller elevløn. Det betyder, at de har en indtægt under hele uddannelsesforløbet, hvilket kan forklare, hvorfor ingen af dem har et fritidsjob.

Flertallet af eleverne på teknisk skole og gymnasiet befinder sig enten lige under eller lige over 18 år. Dem over 18 modtager SU, og er de flyttet hjemmefra, bliver den suppleret med et fritidsjob. Det er Caroline et eksempel på, ligesom hendes job betyder, at hun kan feste med venner samtidig med, at hun tjener penge. De fleste unge under 18 år har et fritidsjob som supplement til de lomme penge mange af dem får af deres forældre. Her er der eksempler på job i bl.a. supermarkeder, som også har en social dimension, der gør det lidt sjovere at afsætte tid efter skole til at arbejde.

Den fri fritid

Hele fritiden går dog ikke med at tjene penge. Noget går ligeledes med at bruge dem. Mange af de selvorganiserede aktiviteter, der vinder indpas under ungdomsuddannelsen, involverer således et forbrug. Selvom dette forbrug ofte er betydeligt, forbinder de unge først og fremmest disse aktiviteter med noget socialt: det handler om at være sammen med andre. Gerne i byen, på cafeer mv. Men ikke altid.

Hjemmet er et socialt knudepunkt i de fleste unges fritidsliv. Hvis de bor hos deres forældre, er hjemmet rammen om samvær med deres familie. Men de er også sammen med deres kærester, venner etc. i hjemmet. Ja – selv når kæresterne, ven-

nerne etc. ikke er fysisk tilstede i hjemmet, kan det danne ramme om dette samvær. For som regel ligger mobiltelefonen i lommen, ligesom computeren er tændt. Og via mobiltelefonen og computeren går turen fra hjemmet til cyberspace – og kæresten, vennerne etc.

Mobiltelefonen har de altid på sig. Den er næsten blevet en forlængelse af deres krop. Og det er givetvis derfor, at de ikke i nævneværdig grad nævner mobil samtaler, sms'er etc., når de spørges mere konkret til, hvad de foretager sig i hjemmet. Mobilen er der bare – og det de gør med den tænkes næsten ikke som noget aktivt tilvalg. Det gør man bare. Det er derfor heller ikke mobiltelefoni men computer, internet og pc-spil, der står øverst på listen, når de unge spørges mere konkret om, hvad de foretager sig i hjemmet.

[om aftenen] så er jeg som regel alene hjemme, og tager noget mad, og spiller noget computer og sådan. Indtil jeg bliver rigtig træt, så går jeg i seng. (Morten 20 år)

Jamen så er jeg derhjemme og slapper af og spiller computer eller er hjemme hos mine forældre eller er sammen med mine venner. Det er ligesom en prioritet. Jeg bruger meget tid på at spille computer. Er det så noget, du spiller alene eller spiller med/mod andre?

Nej jeg spiller på nettet for det meste. Lige pt. spiller jeg Battlefield. Jeg går mest på nettet, når jeg er derhjemme. Det er ikke så meget, sådan rent hverdagsmæssigt, jeg ser mine venner, men det er også fordi, de bor inde i København de fleste af dem, og jeg har stadig nogen venner tilbage i Roskilde. Det er slet ikke det, men altså den daglige kontakt vi har, den foregår på nettet. Det kan godt være, vi bor 100 meter væk, men altså det er meget nemmere at skrive til hinanden, og ringe til hinanden over nettet. Så det... og så forældrene og i weekenderne tager jeg i byen. Det er sådan lige... (Lasse 23 år)

Digitaliseringen er i stigende grad blevet en integreret del af vores hverdag. Selvom computeren ikke som mobiltelefonen nærmest glider i et med kroppen, er den næsten lige så selvfølgelig for

den unge generation, som rindende vand er for den voksne generation. Dagliglivet kan simpelthen ikke tænkes uden den – og dens muligheder for at være på nettet, spille spil mv. Som regel betaler forældrene internetopkoblingen. Men nogen af pc-spillene bliver betalt af egen lomme. Ikke mindst drengene køber således pc-spil⁵.

Pc-spillene kan være alt lige fra Syvskabale over Battlefield til Counter Strike. De sidstnævnte spilles med andre via nettet. Så selvom Morten og Lasse sidder og spiller alene i hjemmet, er det alligevel en social begivenhed, der ligesom internettet bidrager til at opretholde kontakten med fysisk fraværende venner. Drengene fremhæver i højere grad end pigerne computeren i en rekreativ sammenhæng. Det betyder dog ikke, at pigerne slet ikke spiller. Det gør de – men i mindre omfang:

Jeg er sammen med min familie, min kæreste. Min kæreste og mig vi bruger rigtig meget tid sammen. Spiller spil, Playstation, computer, ser film, ja hvad vi nu kan finde på. Eller går i byen og spiser. Går i biografen.

Hvad med når du er sammen med din familie, som du også sagde, du var?

Så snakker jeg med dem og så hygger vi os, og så er jeg oppe på værelset og spiller computer for mig selv. (Christina 21 år)

Computeren er dog ikke det eneste massemedium, de unge har taget til sig. I kategorien *Hvad laver du ofte i din fritid?* har vi listet 19 forskellige selvorganiserede aktiviteter – fra lektier og fritidsjob over TV og computerspil til samvær med familie, venner, cafebesøg etc. Her kommer samværet med vennerne først, dernæst kommer at lytte til musik. Både i skemaet og i interviewene bliver film og TV ligeledes fremhævet. Her fortæller Rie om sit daglige tv-ritual:

Jeg står op og tager i skole. Tager hjem, laver noget og rydder op. Ser to serier hver dag – det er det jeg har behov for at se hver dag, altså udover at vi ser en film. Så skal jeg ikke se 7000 serier, der er bare "Beverly Hills", som jeg har set 800 gange (griner),

5 Brusdal, Ragnhild: Forbrug og finansiering av forbruket blant ungdom. I: Tidsskrift for ungdomsforskning, 4(1) s. 105-115. 2004

og så er det "Glamour". Det lyder som om, jeg er en gammel kone, men jeg kan bare godt lide at sidde og ryge smøger. (Rie 17 år)

Ries fritidsliv er ikke sat i system af håndboldtræning to gange om ugen eller lignende. Hun har som flere af de andre et fritidsjob, men det er også den eneste egentlige forpligtelse, hun har i løbet af ugen – når man lige ser bort fra uddannelsen. Det betyder dog ikke, at hun ikke har nogen rutiner. Skifter vi skolen ud med et arbejde og de to eftermiddagsserier med programmer fra aftensdefladen, kunne hendes rutiner være beskrivelsen af en hverdag, som den ser ud for rigtig mange voksne.

Rie kalder da også sig selv en gammel kone, hvilket bl.a. refererer til behovet for at se Glamour – den ultimative sæbeopera, der primært henvender sig til voksne kvinder. Beverly Hills 90210 henvender sig til unge. Og i serien følger man en flok unge fra de går i gymnasiet og ca. 10 år frem. Rie har set serien 800 gange, men det gør ingenting – måske snarere tværtimod. Hendes kendskab til handlingen, karaktererne etc. bidrager blot til at forstærke det rutinepræg, som synes at være formålet med de to seriers faste placering i hendes fritidsliv. Serien skaber orden, forudsigelighed etc. i en hverdag, der måske i øvrigt ikke opleves som så ordentlig, forudsigelig etc. Ikke desto mindre forholder hun sig med en god portion ironisk distance til serierne og den orden, forudsigelighed etc., de skaber i hendes hverdag. Hun er godt klar over, at det muligvis er en pseudoorden, en pseudoforudsigelighed. Men den kan være god at svøbe sig ind i i denne periode af livet, der er præget af mange forandringer, udfordringer etc. Herunder: den reorganisering af det sociale liv, der finder sted i løbet af ungdomsuddannelsen.

Dermed ikke sagt, at tv-kiggeri altid er adskilt fra det sociale. Ligesom internettet kan tv-kiggeri sagtens være med til at binde de unge sammen med hinanden. I dag, hvor der er utallige tv-kanaler at vælge imellem, skaber det imidlertid en fælles reference for alle unge. Jo mere der er at vælge imellem, jo mere grupperer de sig omkring for-

skellige ting. Dvs., at det at se nogle bestemte kanaler, programmer etc. på den ene side kan være med til at skabe forskelle grupper af unge imellem. Men det kan på den anden side også være med til at øge sammenhængskraften indenfor den enkelte gruppe. Ser man det og det, kan man referere til det og det, bruge den og den jargon med en indforståethed, der binder de unge sammen.

Byrummet: forbrug, fester og finde sig selv

Vi har fået en dårlig vane min veninde og jeg, og det er for dyrt at gå ud, for vi kan ikke bare få en kop kaffe. Vi skal også have mad. Det gør vi en gang om ugen. (Caroline 23 år)

Selvom hjemmet fastholder sin status som et socialt knudepunkt for de unge på ungdomsuddannelserne, træder de i denne periode for alvor ind i det offentlige rum, der får en afgørende betydning for dannelsen af deres identiteter som unge.

Ikke mindst byrummet spiller en afgørende rolle i denne dannelse af en ungeidentitet. Byrummet udgør rammen om selvorganiserede aktiviteter som shopping, cafeure, byture etc. Noget, de unge overvejende gør uden de voksnes deltagelse. Ja, det er ligefrem en pointe for de unge, at de voksne ikke deltager. Aktiviteterne i byrummet markerer i vid udstrækning deres overgang fra barndoms- til ungdomslivet. Man kan næsten sige, at byrummet danner ramme om ungdomslivets væsentligste fritidsaktiviteter på samme måde, som foreningerne danner rammen om barndomslivet.

I byrummet mødes de unge på deres egne præmisser. De snakker og hygger sig. Dalrer rundt og hænger ud. Observerer nye tendenser og tilbøjeligheder i ungdomskulturen. Og positionerer sig selv i forhold til disse tendenser og tilbøjeligheder: køber måske det og det stykke tøj, der signalerer det og det. Går måske på den og den café, der befolkes af den og den gruppe unge. Selvom de oftest går der med nogen, de kender fra skolen eller lignende, er der også en masse nye ansigter.

De kigger og bliver kigget på. Når de unge træder ind i byrummet, træder de ind i ungdomslivet: stil, udseende og selvscenearbejd får ny betydning. Og bruges bl.a. i den flirt og spirende seksualitet, der også gør sig gældende i ungdomslivet i byrummet.⁶

De unges indtræden i byrummet markerer en løsrivelse fra forældrene og identiteten som børn – samt en orientering mod at finde en ny og selvstændig identitet som ung. I teenageårene argumenterer de unge for alvor for deres evne til at tage vare på sig selv. De er ofte utålmodige og nysgerrige efter at få lov til at stå på egne ben – hvad enten det er en 13-årig, der gerne vil med veninderne på strøgtur, eller det er den 17-årige, der gerne vil tage med kammeraterne i byen og selv bestemme, hvad tid hun kommer hjem.

Hen ad vejen får både de unge og deres forældre tillid til, at de unge kan færdes på egen hånd uden, at det dog betyder, at forældrene helt slipper bekymringen eller de unges deres usikkerhed. Men langsomt får de unge lov til at selv at sætte dagsordenen for deres fritidsliv. Hvor de vil tage hen. Hvem de vil være sammen med. Og i den proces søger de i stadig stigende grad at blive herrer over deres eget liv. At skabe sig selv en identitet som unge mennesker. Og i den proces handler det i vid udstrækning om at spejle sig i den rigtige gruppe unge. Selvom forholdet til forældrene forbliver vigtigt, bliver der mindre og mindre identitet at hente i det. Identiteten hentes blandt andre unge.

Meget af tiden i byrummet går med at shoppe. Når de unge shopper, køber de ikke bare ting. De køber ting, der kan være med til at give dem ungdomsidentiteten: fx musik, der kan være med til at signalere, at de tilhører den og den gruppe unge – der er stor forskel på at være en, der hører hiphop, grunge eller techno. Eller tøj, der ligeledes understøtter tilhørsforholdet til en bestemt gruppe unge – det er også stor forskel på at være en, der går i streetwear, hippietøj eller den nyeste mode. Samtidig er selve shoppeprocessen en social aktivitet, som især pigerne har med hinanden. I den proces overskrider de i fællesskab nogle grænser til un-

geidentiteten: kan jeg virkelig gå i det? Hvordan ser jeg ud i det? Men med en veninde eller en ven i baghånden synes denne grænseoverskridelse at være meget mere trygt.⁷

Det hele går dog ikke op i shopping. Byrummet rummer en masse andre muligheder for at udforske identiteten som ung. Hvad de end gør, er noget af det vigtigste for dem samværet med andre unge.

Hvad laver du, når du er sammen med dine venner?

Det er meget forskelligt. Vi er en gruppe på 10-15 stykker der altid ses. Det er forskelligt. Nogen gange tager vi ud og spiller noget pool, eller ser nogle film. [...] det kommer an på hvad dag det er i ugen. (Rie 17 år)

Rie har en stor vennekreds, der mødes rundt omkring i byen. Rie fortæller dog også, at en af vennerne har en kælder, som de alle kan samles i. Når de fx ikke går i byen og spiller pool, hænger de ud her og ser film. Aktiviteterne bestemmes i nogen grad af, hvilken dag i ugen det er – der er forskel på hverdag og fest, og typisk gemmer Rie byturene til weekenden. Selvom byturene med dans, flirt og måske alkohol for alvor giver mulighed for at afprøve ungdomsidentiteten, så nytter det ikke noget at komme sent hjem, når man skal op i skole næste dag. Nok trækker nattelivet i byen, men de fleste unge er opmærksomme på, at de også skal følge med i skolen.

Karen fortæller, at hun begyndte at gå i byen samtidig med, at hun gik på efterskole. Ligesom Caroline var det noget, hun gjorde sammen med sin veninde – men i dag orienterer hun sig i mindre grad mod nattelivet i byen:

Men så holdt jeg op på efterskolen så blev jeg ved med at gå i byen fredag og lørdag. Men det er lige som om – jeg kan godt lide at gå i byen stadigvæk, men det er lige som om det lige har været for meget, det er blevet sådan kedeligt altså der skal være noget mere udfordring. Så nu går jeg så mest til privatfester og på cafeer. (Karen 23 år)

⁶ Ebbesen, Ida og Niels Ulrik Sørensen: Det æstetiserede selv. Specialeafhandling. Institut for historie og samfundsforhold, Roskilde Universitetscenter 1997

⁷ Ebbesen, Ida og Niels Ulrik Sørensen: Det æstetiserede selv. Specialeafhandling. Institut for historie og samfundsforhold, Roskilde Universitetscenter 1997

Sørensen, Niels Ulrik: Meget mere end metroseksuel. Ph.d. afhandling Roskilde Universitetscenter 2005

I takt med at Karen er blevet ældre, har hun fået afprøvet friheden til at færdes i byen på egen hånd. Når det er blevet kedeligt, kan det handle om, at hun har fundet en kæreste, ligesom værdisen i at kunne gøre, hvad man har lyst til uden lange forhandlinger med forældrene – fx drikke sig fuld og feste til den lyse morgen – aftager, når muligheden har været til stede tilstrækkeligt længe. Det hænder stadig, at Karen går på café eller til privatfest, men mest af alt bliver weekendene brugt til at slappe af oven på en lang uge:

Vi er begge to trætte, når vi når fredagen på grund af, vi står så tidligt op. Hvis vi ikke stod så tidligt op, kunne vi måske godt gå ud om fredagen.

Hvad har du lavet i denne her weekend?

Der har jeg faktisk ikke lavet noget. Slappet af. Sovet længe. Set en film. Og så har jeg gået nogle ture i weekenden. (Karen 23 år)

De unge i denne undersøgelse er alle under uddannelse. Nogen bruger lang tid på transport, andre på lektier, så når det bliver fredag er det ikke alle, der har overskud til at tage del i nattelivet i byen. Så selv om det spiller en betydelig rolle i de unges bevægelse fra barndoms- til ungdomsidentiteten, så kan ansvaret i hverdagen fylde så meget, at det, de længes efter i weekenden, er afslapning hjemme i sofaen familien, kæresten eller vennerne. Festerne, nattelivet etc. bliver dog ved med at virke tilløkkende for rigtig mange. Måske også for Karen, hvis hun på et tidspunkt begynder at kede sig i kærestens selskab, måske endda bryder med ham. Eller hvis hun bare længes efter sjov med veninderne.

Familie, venner og kæreste

Flertallet af de unge i undersøgelsen er hjemmeboende, hvilket betyder, at de ser deres familie i hverdagen; om morgenen inden de skilles for at tage i skole eller på arbejde, og så igen om aftenen, til spisning, i sofaen eller i tiden, inden de går i seng. Selvom deres indtræden i ungdomslivet i vid udstrækning er forbundet med en indtræden i en særlig ungdomsfritid, hvor samværet med andre unge i byrummet står centralt, bevarer de unge i en vis grad nogle fælles aktiviteter med familien. Fx fortæller Rune på 16 år:

Vi går meget i biografen. I går var vi inde og se den der hedder Madagascar. Og så på søndag skal vi ind og se den nye med Harry Potter. (Rune 16 år)

I en travl hverdag krydser de unge og deres forældre ofte hinanden i hoveddøren, fordi de har forskellige forpligtelser og orienteringer. Her er der flere eksempler på, at familierne som alternativ til at samles omkring måltiderne, gør noget særligt sammen i stedet for. I Runes familie har man fundet sammen omkring biografturene. Er de unge flyttet hjemmefra, kan den nye måde at mødes på være inspireret af, hvordan familien var sammen, mens de stadig havde en hverdag sammen. Carolines familie fylder en hel del i hverdagen, hvor henholdsvis søndag og mandag er familiedage:

Prøv at beskriv sådan en familie dag [hos din far]?

Så kommer vi kl.13. Det er min bror og mig og nogen gange vores kærester. Så laver vi mad sammen, snakker og hører musik. Vi er meget glade for musik. Nogen gange ser vi en film. Så tager vi hjem ved 18-tiden.

Hvor mange år har I gjort det?

Siden jeg var 18 år. Folk synes, at det er meget imponerende, at det kan lade sig gøre. En gang om ugen er jo nok meget i forhold til andre unge mennesker.

Hvad så hos din mor?

Det er jo så om mandagen. Der er jeg i skole, så det er om aftenen. Så vi mødes og handler ind sammen. Min bror gider ikke handle. Så tager vi hjem og laver mad, og så er kæresterne der nogen gange. Så ser vi 'Hvem vil være millionær', for det vil jeg gerne se. Det er sådan forskelligt. Så tager jeg hjem ved 22-tiden. (Caroline 23 år)

Carolines forældre får begge besøg af hende en gang om ugen. Der er faste dage og faste ritualer forbundet med samværet, der også inkluderer Carolines bror og til tider deres kærester. Begge steder er de fælles om madlavningen, hos faren lytter de til musik, og hos moren er et quiz-program i TV samlingspunktet. Caroline nævner selv, at det er meget, når hun sammenligner sig med andre unge, der også synes det er en smule imponerende.

Unge forhold til forældre fremstilles ofte som konfliktfyldt, præget af løsrivelse etc., hvorfor det kan overraske mange, at Caroline og hendes familie rent faktisk har lyst til at mødes – helt uden egentlig at skulle noget særligt. Men måske er det et kodeord for det, de unge godt kan lide, hvad enten det er sammen med andre unge eller med familien: ikke at skulle noget særligt. Bare være sammen. Ikke forstået på den måde, at de ikke vil lave noget. Det er bare ikke så vigtigt præcis, hvad det er. Samværet er det vigtigste. Og i en fase af livet, hvor mange ting bliver brudt op, nye grænser skal prøves af, kan det indimellem være rart at ritualisere dette samvær, så noget i det mindste ligger fast. I hvert fald i en periode.

Og så hvis det er jeg sådan lige ikke har lektier for, så finder jeg på noget andet at lave.

Hvad kunne det være?

Ringe til nogen af mine venner eller være sammen med kæresten eller alt muligt – cykle en tur. Hvad jeg har lyst til. Det er ikke sådan noget bestemt. (Karen 23 år)

Karen er i gang med et egu-forløb. Her har hun en praktikplads i en daginstitution, og tre gange om ugen går hun i skole, hvilket også betyder, at lektier fylder en naturlig del af hendes fritidsliv. Når de er på plads, hænder det, at hun ringer til sine venner eller cykler en tur, og aftenen tilbringer hun ofte med sin kæreste.

Karen lægger vægt på, at fritiden bliver brugt til det, hun har *lyst til*. Det er altså aktiviteter, hun vælger til og fra afhængig af, hvad hun har overskud til, og hvad der passer sig den dag. Uddannelsen strukturerer en stor del af hverdagen. Fritiden vil hun selv strukturere. Lysten driver værket. Og værket skal være fleksibelt. For selvom Karen og de andre unge skaber ritualer i deres liv. Så ændrer ritualerne sig, når lysten ændrer sig. Friheden til at gøre, som de har lyst til, er det afgørende. Faste rammer, forpligtende aftaler i et langtidsperspektiv dur kun så længe, de opleves som frivillige og lystbetonede. Ungdomslivet er nu og her. Faste rammer er fine nok – men kun hvis de passer ind i dette nu og her.

Fritidslivet – en mosaik

Hvis unges fritidsliv betragtes som en mosaik, så er det en mosaik, der får en masse nye brikker, når de unge begynder på en ungdomsuddannelse. Og med disse mange nye brikker tegner der sig endvidere et nyt mønster. Alt skyldes naturligvis ikke det nye uddannelsessted. Nogle forandringer er allerede sat i gang i de sidste folkeskoleår. Ungdomslivet starter naturligvis ikke med ét, når ungdomsuddannelsen starter. Men den sætter tingene i skred.

I de sidste folkeskoleår begynder de unge at orientere sig mod nye steder. De tager de første spæde skridt ud af barndomslivet og ind i ungdomslivet. Kroppen og sindet tager nye former. Tøj, fester, kærester kommer på dagsordenen. Verden åbner sig. Nye horisonter skimtes. Samtidig præges skolelivet af større arbejdspress, eksaminer etc. Med de nye ting følger også en smag af den alvorlighed og de forpligtelser, som præger voksenlivet. Alt det tager til, når de unge påbegynder ungdomsuddannelsen. Skolelivet bliver ofte mere seriøst – de faglige krav øges. Samtidig kommer de unge til at indgå i en række nye sociale sammenhænge med nye sociale spilleregler:

Folkeskolen befinder sig ofte i fysisk nærhed af de unges bopæl. De kan som regel gå eller cykle over til klassekammeraterne, som de ikke sjældent har kendt, siden de var helt små. Når de begynder på en ungdomsuddannelse, spredes de for alle vinde. Og de skal ofte begynde forfra med at skabe venskaber, der ikke tager udgangspunkt i tilhørsforhold til lokalmiljø, gammelt bekendtskab mv. Disse nye venskaber tager udgangspunkt i, at de er dem. Og at andre har lyst til at være sammen med dem, fordi de er netop dem.

Ungdomslivets venskaber skabes altså omkring de unges lyst til at spejle sig i hinanden. Og selv om aktiviteterne kan tage mange former, så er det i bund og grund denne spejling, som er omdrejningspunktet. I spejlingen hjælper de unge hinanden med at tage afsked med deres identiteter som børn og afprøve deres identiteter som unge. Venskaberne bliver altså en slags fælles søgen efter en ungdomsidentitet. Men en af pointerne er, at det fælles kun opretholdes, så længe det opleves som relevant for alle parter. Så længe alle parter får noget ud af det. Ungdomslivets venskaber er ikke som barndomslivets rammesat af forældre, idrætsledere etc. Det er ene og alene de unges egen lyst til at være sammen med hinanden, der driver værket. Det er endda afgørende, at det er sådan. En af forudsætningerne for, at den gensidige spejling kan bidrage til en ungdomsidentitet, er, at den foregår i nogle sammenhænge, hvor netop forældre, idrætsledere etc. ikke sætter dagsordenen. Men hvor de unge selv kan afprøve nyt territorium. Hvilket da også er en afgørende grund til, at fritidslivets organiserede aktiviteter i vid udstrækning erstattes af ikke-organiserede aktiviteter i cyberspace eller byrummet. Her oplever de unge, at de i højere grad kan være sammen om at blive unge på egne præmisser.

Det er dog ikke altid lige nemt. For selv om de er sammen med andre unge, er de jo kun sammen, så længe spejlingen er positiv. Venskaberne har således en hidtil uset usikkerhed. Skrøbelighed. Så meget desto mere vigtigt bliver det for de unge at være til stede i netop de sammenhænge, hvor venskaber mellem unge dannes, forandres, opløses. Ikke at forputte sig med forældrene en lørdag aften, mens alle andre er i byen. Så deres venner ikke i mellemtiden erstatter dem af andre, der bedre kan føre dem ind i ungdomslivet.

Det betyder dog ikke, at forældre eller voksne i bredere forstand helt forsvinder ud af de unges liv, når de unge begynder en ungdomsuddannelse. Dels bor mange jo sammen med deres forældre, de har voksne lærere i skolen etc. Og de unge forholder sig aktivt til disse voksne. Indimellem inddrager de dem endda i de ritualer i fritidslivet, som kan være rare at have, når ungdommens verden føles for usikker. Men den tid, de har for sig selv – fritiden – ønsker de først og fremmest at tilbringe med andre unge på egne præmisser.

I det omfang, der skal være voksne til stede i de unges fritidsliv, ja, i det omfang det endog skal tænkes at foregå i en voksen organisation, som fx biblioteket, må denne organisation og disse voksne i høj grad medtænke de unges ønske om at være sammen med andre unge på særlige ungepræmisser. Kan det lykkes, er det muligt, at biblioteket på linie med shopping, byture etc. kan blive en brik i den mosaik, som de unges fritidsliv udgør.

Del II: Biblioteket – en brik i hverdagslivsmosaikken

I dette kapitel vil vi finde ud af, hvordan biblioteket passer ind i den mosaik over de unges fritidsliv, som vi netop har lagt. Eller rettere: hvordan det ikke passer ind. For det er den generelle holdning: at biblioteket ikke passer ind. Men derimod skaber forstyrrelse, brydninger i mosaikken over fritidslivet. Hvorfor og hvordan det sker, vil vi forsøge at afdække i det nedenstående, hvor de unges erfaringer med og holdninger til biblioteket vil blive fremlagt.

Disse erfaringer og holdninger vil efterfølgende blive lagt til side for at give plads til de unges betragtninger om et ganske andet bibliotek: deres ønskebibliotek. Dette bibliotek kan ikke nødvendigvis realiseres i det virkelige liv – bl.a. indgår flyvende bibliotekarer. Når ønskebiblioteket alligevel er værd at dvæle ved, skyldes det, at det rummer nogle pejlemærker, der kan være vigtige at holde sig for øje, når virkelighedens biblioteker skal nytænkes og udvikles i relation til de unge. Og det er netop som sådan vi vil bruge ønskebiblioteket, når vi afslutningsvis formulerer nogle bud på en sådan nytænkning og udvikling. Allerstørst vil vi dog dvæle ved nogle af de gode oplevelser, de unge har haft i biblioteket – som børn.

Gode forudsætninger

De unge har ikke ry for at være blandt bibliotekets hyppigste gæster. Men der er eksempler på, at de på forskellig vis har haft glæde af de forskellige tilbud, hvad enten det ligger tilbage i barndommen eller den tidlige ungdom. Og selvom det er undtagelsen mere end reglen, så er der også et par af de unge, der fortsat finder det meningsfuldt at besøge biblioteket mere rutinemæssigt.

Barndommens bibliotek

Det var når jeg skulle låne de der "Lotte bøger". (Rie 17 år)

Vi var tit oppe og låne bøger og musik, men jeg sad ikke deroppe. På det tidspunkt var der jo ikke computere. Jeg brugte det meget. (Patrick 31 år)

Mange af de unge har gode barndoms minder fra biblioteket, som de besøgte med deres forældre eller deres børnehave. I børneafdelingen favnede biblioteket både de mindste med pege- og billedbøger og de største med deciderede romaner.

Lotte-bøgerne var imidlertid det seneste, der bragte Rie til biblioteket. Det ligger givetvis en del år tilbage. Patrick blev ved med at bruge biblioteket som stor dreng, hvor han både lånte bøger og musik. Patrick er lidt ældre end de øvrige unge i undersøgelsen. Det var ikke så meget bøgerne og musikken, der holdt deres interesse fanget. Det var hovedsagelig adgangen til computere og internet, der gjorde, at de jævnlige kom på biblioteket helt op i teenageårene.

På skolen sad vi og spillede på biblioteket, og jeg var det også [på biblioteket] i gymnasiet. Da brugte jeg meget internettet, og da lånte vi også flere bøger. (Caroline 23 år)

Altså, førhen der var det jo nede på biblioteket. Det er det så ikke så meget mere [...] vi har brugt det meget [...] Jeg tror vi har været 15-16 år. Så gik vi der lige da internettet blev populært. Så gik vi jo ned på nettet, hørte musik og lånte bøger. (Karen 23 år)

Her har vi historien om en tid, hvor de unge fandt vej til biblioteket – og det endda uden forældre eller pædagoger som ledsagere. For Caroline falder det sammen med hendes uddannelse på gymnasiet. Selvom denne uddannelse givetvis var animerende for hendes biblioteksbesøg, nævner hun adgangen til computere og internettet som en særlig drivkraft. Det samme gør Karen, der endog fremstiller lån af bøger og musik som betinget af, at internettet havde trukket dem ned på biblioteket.

De gyldne år

Som med rigtig meget anden ny teknologi, var det de unge, der først fik mod på internettet. Og da det blev installeret i bibliotekerne, inden det blev i hjemmene, drog de unge i en årrække til bibliotekerne for at afprøve og lege med det nye fænomen.

Hvordan kom I i tanker om, at I kunne gå herved – altså hvordan vidste I, at der var internet?

Det var noget vi havde spurgt os frem til. Vi vidste det var inde på det tidspunkt, da vi kom ind. Så vidste vi, alle var henede, og så tænkte vi: 'Det må vi da også prøve! Se hvad det er for noget!, hvordan man gør!' Der var også mange henede på det tidspunkt. (Karen 23 år)

Det var dog ikke kun internettet i sig selv, der drev Karen og hendes venner til biblioteket. Det var også visheden om, at internettet drev andre dertil. De vidste, at alle var henede. Internettet var nok omdrejningspunktet. Men det sociale liv, der udspillede sig om dette omdrejningspunkt, syntes altså at være lige så vigtigt.

Internettet gør i en årrække biblioteket til et mødested for unge. Det er på biblioteket, de kan gøre alt det nye, som internettet giver mulighed for. Hvad enten det er at søge informationer til en gymnasierapport eller maile, tjatte og spille med andre unge. I den proces skabes ikke bare en række nye virtuelle ungdomsfællesskaber. Der udkrystalliseres ligeledes nogle konkrete fysiske fællesskaber omkring disse virtuelle fællesskaber. Og biblioteket udgør i en periode rammen omkring disse fysiske udkrystalliseringer.

Biblioteket bliver m.a.o. et sted, de unge hænger ud. Ligesom de hænger ud på cafeerne på gågaden eller andre steder i byrummet. Helt frivilligt. Og overvejende motiveret af samværet med andre unge, spejlingen i bestemte ungdomsfællesskaber etc.

Problemet er bare, at computer og internet med tiden bliver allemandseje. Hvor det i 1997 kun var 8 procent af alle hustande med børn, der havde internetadgang, var det samme tal steget til 71% i 2004⁸. I 2005 er tallet opgjort til 92 procent⁹. De unge behøver m.a.o. ikke længere at gå på biblioteket for at søge informationer til gymnasieopgaverne. Ej heller for at surfe, maile, tjatte mv. Og så mister biblioteket tilsyneladende noget af sin attraktionsværdi. Sådan fremstiller de unge det i hvert fald selv.

Så har jeg også engang chattet, men nu har jeg fået computer derhjemme. (Morten 20 år)

Så er man gået lidt fra [biblioteket] igen. Førhen sad jeg også herhenne, hvis jeg skulle skrive et eller andet eller printet eller andet ud. Men nu har jeg det hele derhjemme så går jeg ikke hened. (Karen 23 år)

Når computere og internettet i slutningen af 1990'erne bliver allemandseje, opleves biblioteket i stadig stigende grad som noget, der kan erstattes af noget andet. De unge kan gå på nettet derhjemme. Og skal de bare hænge ud, kan de lige så godt gøre det andre steder i byrummet. Helt erstattet bliver biblioteket dog ikke. Selvom computere, internet og samvær med andre unge i vid udstrækning bliver henlagt til andre steder, så er biblioteket ikke helt ude af bevidstheden.

Ferielæsning eller hverdagslitteratur

Nogle af de unge fortæller, at de kigger forbi et par gange om året. Hvis de fx skal på ferie, låner de *Turen går til...* eller en hobbyrelateret bog. Enkelte fortæller endog, at de fortsat hænger på og benytter biblioteket som en integreret del af deres hverdagsliv. For gymnasieeleverne gælder det, at de har brug for adgang til forskellige typer littera-

⁸ Tuft, Birgitte: Når unge går på nettet. I: Ungdomsforskning. Tema: Unge og internettet. Nr. 2, juni 2005

⁹ Tuft, Birgitte: Børn og unge som forbrugere. Oplæg på konferencen: Forbrugere på de nordiske markeder. Forbrugestyrelsen 29. september 2005

tur og tidsskrifter i forbindelse med deres uddannelse. Det giver dem anledning til at besøge biblioteket i ny og næ. Sjældnere er dog de frivillige fritidsbesøg. Men de findes. Adspurgt, hvornår han senest var på biblioteket, svarer Rune således:

Det var jeg i tirsdags. Jeg var lige nede at genlåne en bog. Jeg har lånt en instruktionsmanual til knallerter. Den er bestilt hjem fra Esbjerg [...] Jeg kommer her tit. I hvertfald én gang om måneden, hvis ikke mere. Min mor og min storebror, de er der i hvert fald én gang hver 14. dag, de låner musik, mange bøger og i sær tegneserier. (Rune 16 år)

I Runes familie er det helt almindeligt at besøge biblioteket og låne bøger, musik og tegneserier. Både hans mor og hans bror kommer der regelmæssigt, hvilket har smittet af på Rune, der vurderer, at han går på biblioteket en gang om måneden. Senest ansporet af et konkret behov for at få noget at vide om knallerter. Hvilket dog skal ses i sammenhæng med, at han har en erfaring for, at biblioteket kan komme ham til undsætning, når han har brug for det. Det er formentlig ikke første gang, at han har ønsket at undersøge noget særligt og så tænkt, at biblioteket kunne være et sted at begynde. Ej heller første gang, at han har fundet, hvad han søgte. Godt nok var manualen ikke umiddelbart tilgængelig i bibliotekets samling, men det viser sig, at den findes i Esbjerg, og så bliver den blot bestilt hjem. Det er enkelt og meningsfuldt for Rune at vende tilbage til biblioteket

næste gang, han står over for et problem han skal løse.

Karsten hører også til blandt mindretallet af hyppige biblioteksgængere:

Jeg var det i går. [jeg skulle] låne noget musik. Jeg er her ca. hver 14. dag. [jeg låner]musik og tegneserier. Jeg kan vejen i søvne. (Karsten 20 år)

Så sent som dagen forud for interviewet var Karsten på biblioteket. Faktisk er besøgene så integreret en del af hans hverdag, at *han kender vejen i søvne*. Han kigger forbi uden, at det er noget særligt højtideligt eller mærkeligt. Han sætter ikke spørgsmålstejn ved besøgene, der har samme prioritet som hans øvrige fritidsaktiviteter – rollespil, styrketræning, samvær med vennerne. Og hans lån har da også karakter af typisk fritidslån: det er ikke dannelsesromaner, der registreres i hans navn ved udlånsskranken, men derimod musik og tegneserier.

Biblioteket spiller m.a.o. en rolle i hans fritidsliv. Han kommer der frivilligt – ganske som Rune. Og det gør de, fordi de har identificeret et behov i deres fritidsliv, som de ved, biblioteket kan imødekomme. Og som de ikke kan få imødekommet lige så godt andre steder. Vil biblioteket fortsat kunne matche deres behov, er der da heller intet, som tyder på, at de vil holde op med at komme på biblioteket.

Biblioteket

– en brik der ikke passer i mosaikken

Sådan er det dog for de færreste unge. De fleste unge i undersøgelsen taler i vid udstrækning om et mismatch mellem bibliotekerne og deres behov i fritidslivet. I det omfang, bibliotekerne rent faktisk kan imødekomme nogle af deres behov i fritidslivet, står det i modsætning til nogle andre behov, som tilsyneladende vejer lige så tungt. Disse modsætninger har vi kaldt barrierer. Barriererne kan tage flere forskellige former.

Uvelkomne

Et gennemgående tema i vores samtaler med de unge er, at de ikke føler sig velkomne på bibliotekerne som unge med særlige ungebegreb.

Vi ved, at mange har gode erfaringer med bibliotekerne fra deres barndom. Men vi ved også, at brugen af bibliotekerne ophører, når de begynder at blive unge. På den ene side er det ikke så underligt: biblioteket er en ramme, der er skabt af voksne. Og det er jo netop de voksne, de forsøger at løsrive sig fra, når de træder ind i ungdomslivet. På den anden side er det jo en voksenramme, der rummer mulighed for selvorganisering, fleksibilitet etc. De skal ikke møde på bestemte tidspunkter, de kan komme mange eller alene etc. Dvs., at biblioteket i en vis forstand er en ramme, de unge selv kan orientere sig indenfor. Men så alligevel ikke.

Et af de kritikpunkter, der blev fremført i fremtidsværkstedet, var således åbningstiderne, der blev opfattet som alt for begrænsende for en sådan orientering. Og ikke ligefrem gjorde, at de følte sig velkomne.

Det vi havde tænkt med Dorte var, at hun står og hiver i en lukket dør – forkerte åbningstider – der er lukket, så derfor kan hun ikke komme ind. (Kommentar til kritikbillede)

Døren er åben.

Hvad betyder det?

At åbningstiderne er blevet bedre. Der er mulighed for at komme, når man har tid til det. (Kommentar til omvendt kritikbillede)

Ungdomslivet fremstår på afstand både frit og uforpligtende. Men når først skole, lektier og fritidsjob har taget deres bid af en almindelig dag, er der ikke mange timer til overs til at udforske den verden, der til stadighed åbner sig, jo ældre de unge bliver.

Denne frie tid udspiller sig typisk i aftentimerne og weekenderne, hvor adgangen til biblioteket er begrænset. Gymnasieeleverne gav i fremtidsværkstedets kritikfase således udtryk for, at biblioteket ofte havde lukket, når de havde tid til at lægge et besøg forbi. På den baggrund efterlyste de bedre åbningstider. I en af fantasierne – Multiteket – valgte de unge derfor at installere en teknologi, der betød, at alle havde adgang til biblioteket døgnet rundt. Teknologien ville registrere, hvem der var til stede og hvornår. Og overvågningskameraer ville sikre, at denne tilstedeværelse foregik med respekt for biblioteket.

På den ene side giver de unge her udtryk for, at de ikke har noget imod en vis overvågning og rammesætning, så længe der indenfor denne overvågning og rammesætning er plads til selvorganisering, fleksibilitet etc. Big Brothers distancerede blik synes m.a.o. at være at foretrække frem for faste åbningstider, der griber direkte ind i deres adgang til biblioteket.

Så langt så godt. De unge har nu fået adgang til biblioteket. Men hvad sker der, når de så træder ind i bygningen?

De mokker rigtig meget: 'Du må ikke tale i telefon her!'

Er der mange regler på et bibliotek?

Hmm, nej nok ikke andre end at man skal være stille. Man må i hvert fald ikke tale i telefon ved kassen... Det virker måske uhøfligt, men de kører jo bare bøgerne igennem. Jeg taler meget i telefon (griner). De står bare og ser sure ud, der er ikke meget service, ikke hvad jeg har oplevet. *(Caroline 23 år)*

Det er ikke kun åbningstiderne, der gør, at de unge føler sig uvelkomne. Håndhævelsen af regler, der opleves som særligt svære for unge at efterleve, bidrager også til denne følelse. Flertallet – herunder også gymnasieeleverne – fremhævede således reglen om stilhed som særligt ekskluderende for unge. Ikke fordi de mangler forståelse for, at ro kan være en forudsætning for fordybelse. Og at fordybelse hører sig til på et bibliotek.

Men det passer bare dårligt til de indlæringsmønstre, de selv har tilegnet sig. Ikke bare foregår masser af indlæring i dag i grupper. Og her er det at forholde sig dialogisk og snakkende til hinanden en integreret del af indlæringen. Derudover er de unge på godt og ondt vant til at kombinere andre indlæringsformer med diverse medierede sansesindtryk. Det er således ikke sjældent, at tv eller musikanlæg, mp3-afspiller eller mobiltelefon er i aktivitet under lektielæsningen derhjemme.

For os voksne kan det virke uforståeligt. Men de unge, vi taler om, er vant til at bruge et hav af medier samtidig fra de vågner op, til de går i seng. Nogle forskere taler om, at de unge praktiserer simultane dialoger.¹⁰ At de er i dialog med mange på én gang. Selvom man er ude og handle med mor og far, kan man vel godt være på mobilen med veninden. Det er på den ene side ikke uproblematisk: hvis man er alle steder på en gang, er man så overhovedet nogen steder? På den anden side er det også en kompetence, der ruste de unge til fremtiden, hvor de utvivlsomt vil blive bombarderet af stadig flere medier på en gang. Under alle omstændigheder er det sådan, det er. Det er deres verden. Og når biblioteket så er forbeholdt

de stille, der fordyber sig i bøger, er det måske ikke så overraskende, at mange af dem ikke lige smutter forbi en vilkårlig onsdag.

Man kan synes, at de unge – som fx Caroline ovenfor – er krævende. Tankevækkende er det da også, at hun konverterer skranken til en kasse, hvilket antyder, at hun ser sig selv som en forbruger, der køber en vare – snarere end en låner, der modtager en ydelse. I det omfang, denne indstilling er udbredt blandt de unge, er det ikke så underligt, at de unge stiller krav. Ligesom det ikke er så overraskende, at de vender biblioteket ryggen, hvis det ikke kan imødekomme disse krav. Hvem bliver ved med at købe en vare, der ikke passer ind i ens forbrugsmønster?

Hvorvidt forbrugerindstillingen er udbredt, har vi imidlertid ikke undersøgt nærmere. Der er dog ingen tvivl om, at de unge generelt oplever, at biblioteket ikke byder dem velkommen på deres egne præmisser. Hvad enten de har en forbrugerindstilling eller ej. Der er heller ingen tvivl om, at denne oplevelse påvirker deres syn på biblioteket. Herunder: deres syn på de ydelser, biblioteket rent faktisk tilbyder. Der skal således ikke meget til, før de unge oplever, at disse ydelser ikke matcher deres behov.

Jeg har brugt meget tid på at gå op og lede efter musik, og fordi vi elskede heavymusik, og vi gik op og kiggede på biblioteket. Problemet var bare, at det var næsten altid de ældste ting, man hele tiden kunne finde. Det var aldrig det sidste nye. *(Lasse 24 år)*

Det er over et år siden [jeg sidst var der]. Jeg skulle låne nogen fagbøger, noget omkring amerikansk fodbold, som de ikke havde noget om. Det tror jeg var sidste gang jeg var der. *(Patrick 31 år)*

Jeg skulle engang låne en bog om dans til det der "Vild med dans", fordi jeg var kosmetolog, og har haft meget med makeup og stilarter [...] det kunne man ikke få. Det undrer mig. Det synes jeg er mærkeligt. Altså, holdningen er: 'Alt findes på biblioteket!' *(Caroline 23 år)*

¹⁰ Jessen, Carsten: Simultane dialoger. I: Ungdomsforskning. Tema: Unge og medier, oktober 2001

Der er flere eksempler på, at de unge oplever, at de er gået forgæves. Både Patrick og Caroline søger noget helt konkret, men går hjem med uforrettet sag. Og med en oplevelse af, at det ikke nytter at gå på biblioteket. Spørgsmålet er selvfølgelig, om det kunne have nyttet, hvis de havde været lidt mere tålmodige. Hvis de ligesom Rune havde villet vente på, at en bog blev bestilt hjem fra et andet bibliotek. Eller hvis de havde ledt lidt længere på bibliotekets hylder – evt. med hjælp fra en bibliotekar. Måske bestilte de rent faktisk en bog hjem. Måske hjalp en bibliotekar dem rent faktisk. Men at de alligevel ikke oplevede ydelsen som tilstrækkelig.

Mange spørgsmål melder sig. Og mange svar. Der er dog næppe nogen tvivl om, at de unge rent faktisk havde været mere tålmodige, hvis de havde oplevet biblioteket som et sted, hvor de var velkomne på deres egne præmisser. Adspurgt, hvad der skal til for at lave biblioteket bedre, handler svarene ikke overraskende mindre om at forbedre udvalget af bøger end om at forbedre biblioteket

som ramme, så den i mindre grad signalerer voksen strenghed, regler etc. og i højere grad signalerer ungdommelig afslappethed.

Howdan kan du gøre biblioteket bedre?

Jo, der er nogen, der siger, så kan du lave mere underholdning eller gøre det interessant på en eller anden måde. Fx få nogle børn til at tegne en eller anden tegning og så ved jeg, de har sådan et rum, hvor de kan hænge nogle billeder op. (Karen 23 år)

Bibliotekaren

Selvom de unge enkelte gange tilkendegiver, at bibliotekarerne er søde nok til at hjælpe, som Caroline tidligere har fortalt, så viste fremtidsværkstedets kritikfase, at det langt fra er en generel holdning. Bibliotekaren synes i vid udstrækning at være en repræsentant for et bibliotek, som ikke byder de unge velkommen på deres egne præmisser. Nedenfor følger et foto af et af fremtidsværkstedets kritikbilleder, de unges kommentarer samt stikordene til opgaven.

FOTO: Kritikbillede Service og bibliotekarere

Jeg tror, Lars [i rollen som bibliotekar] er en smule fordomsfuld over for de tre unge mennesker, der står bag disken, eller foran.

Hvad får dig til at sige det?

Fingeren! Altså han opgiver. Han beder dem pænt om at skride igen.

Hvad tror du, de har gjort, siden han forholder sig sådan til dem?

Jeg tror ikke de har gjort noget. Jeg tror bare, der er det der med fordomme, at de er fordomsfulde: 'Åh nej! Unge mennesker! Væk med Dem!' (Kommentar til kritikbillede)

Og billedet bygger på disse stikord:

- bibliotekarer for gamle
- for uvidende om unges behov
- for uvidende om unges opførsel

Meget tyder på, at de unge oplever en generatioskloft i forhold til bibliotekarerne, der ikke forstår de unge og deres måder at være på. Det blev understøttet senere i fremtidsværkstedet:

Jeg har tit oplevet, når vi har været hernede, hvis jeg skulle have hjælp, at der lige stod gamle fru Madsen ved siden af, og det var sådan lidt, så blev hun sådan lidt: 'Hvad kan jeg gøre for dig? Hvad kan jeg hjælpe dig med?' Og så når man kom hen til mig, så kunne jeg godt lige få at vide, at de står under 87.65, og det gjorde så ikke mig klogere, for så skulle jeg så finde 87.65, og altså det har jeg prøvet på. (kommentar til kritikbillede)

Det vigtige her er ikke, om bibliotekaren rent faktisk gjorde, som den unge ovenfor skitserer. Eller om det var en enlig svale, hvis hun gjorde. Det vigtige her er, at de unge oplever det sådan. At de unge oplever, at bibliotekarerne ikke omgærdede dem med samme respekt, som de omgærdede jævnaldrende eller ældre aldersgrupper med.

Denne oplevelse af bibliotekaren forstærker utvivlsomt den følelse af at være på udebane, som allerede er blevet installeret af reglen om stilhed etc. Hvilket yderligere mindsker tålmodigheden overfor eventuelle brister i de ydelser, som biblioteket kan levere. En kommentar til et kritikbillede

de, hvor en ung går hvileløst rundt på biblioteket efter at være blevet afvist af en bibliotekar, lyder da også sådan:

Jeg tror da, det er fordi hun ikke kan finde noget. Fordi, er det ikke det der med, at det er indviklet? Altså så går hun rundt og ikke aner, hvor hun skal gå hen. Eller også er det fordi hun har opgivet og bare er på vej hjem. (Kommentar til kritikbillede)

Når man ikke føler sig velkommen, opleves det hele meget hurtigt som meget vanskeligt. Og man kan godt blive noget opgivende. Måske endda overfor noget, man i andre situationer godt kunne have fundet ud af med en lille smule assistance. Tankevækkende er i hvert fald, at velfungerende gymnasieelever, der kan løse svære matematikopgaver og skrive analytiske danske stile, fremstiller bibliotekets opstillingssystemer som alt, alt for besværlige til, at de selv kan finde ud af dem.

Nuvel – helt lette er de ikke altid at finde rundt i. Nogen gange er hjælp nødvendigt. Men man kan ikke lade være med at fundere på, om de rent faktisk ville være forholdsvis selvhjulpne, hvis blot de følte sig velkomne på biblioteket. Herunder: at de oplevede bibliotekarerne behandlede dem, som de oplever, at de behandler andre aldersgrupper. Denne situation – hvor de unge ikke føler sig forskelsbehandlet – visualiserer gymnasieeleverne på fremtidsværkstedet på denne måde:

FOTO: Omvendt kritikbillede Service og bibliotekarer

Deres kommentarer til billedet var følgende:

Nu er der ligesom mulighed for alle målgrupper at få hjælp. Man kan se, at Christina er gammel, Tina er et lille barn, og Mille er den unge. Og de får hjælp alle sammen. Der er mulighed for, at alle kan få det, de skal bruge.

Bibliotekaren ser også gladere og mere imødekomende ud.

Hvad er der sket med fingeren?

Den er blevet til 'Her hen!' og ikke 'Skrid!'

Det er lige omvendt end før. De er jo glade, og han hjælper ham gerne, og han får hjælp [...]

Bibliotekaren byder ham jo velkommen. Han er nærmest ved at give ham et knus, så det er jo meget positivt, kan man sige. Jeg er bare super glad for, at jeg kunne finde de ting, jeg skal bruge. (Kommentarer til omvendt kritikbillede)

I første omgang er det værd at bemærke, at gamle fru Madsen, der tidligere stjal al opmærksomheden, fortsat har bibliotekarens opmærksomhed. Denne gang dog ikke på bekostning af barnet og den unge, der ligeledes bliver mødt med smil og hjælp. Den finger, der tidligere symboliserede afvisning og ligegyldighed, er konverteret til åbne arme. Hvilket har den effekt, at forvirringen og desorienteringen er afløst af evnen til at finde de ting, som i første omgang var anledningen til, at den unge lagde vejen forbi biblioteket. Måske fordi de føler sig mere velkomne og dermed motiverede til at orientere sig selv. Eller måske bibliotekaren har givet dem den hjælp til en sådan orientering.

Interessant er det, at denne situation ikke sker på bekostning af fru Madsen. Selvom de unge kritiserer biblioteket for at have regler, der favoriserer voksne og gamle. Og selvom de unge ønsker at ændre disse regler, så biblioteket i højere grad fungerer på de unges præmisser. Deres intention er ikke at ekskludere bibliotekets øvrige brugere. Der skal være plads til alle, synes budskabet snarere at være.

Det er naturligvis et spørgsmål, om biblioteket i dag rent faktisk fungerer på de voksne og gamles præmisser. Eller om de afvisninger, den ventetid mv., som de unge oplever, rent faktisk har karakter af afvisninger, ventetid mv., som alle oplever. Men som de unge blot er mere følsomme overfor, fordi de afkoder biblioteket med dets regler om stilhed mv. som et sted for voksne og gamle. Og fordi de i det hele taget er mere følsomme overfor afvisninger, ventetid etc. og dermed tager det mere personligt end voksne og gamle.

I det omfang det er tilfældet, hænger en sådan følsomhed dels sammen med, at de er i en fase i livet, hvor de er ved at skabe sig selv – og de endnu ikke har opbygget de grænser for identiteten, der fungerer som et værn mod omverdenen. Hvorfor de simpelthen er mere følsomme og sårbare end voksne og gamle. Men det hænger også sammen med, at de som generation ikke har samme tro på autoriteter og de systemer, de repræsenterer. De glider ikke af på evt. systemfejl og -mangler med et "sådan må det nu engang være". For dem er ingenting bare, som det nu engang er. De stiller spørgsmål, problematiserer og kritiserer. Og overvejer bl.a., om systemfejl og -mangler i højere grad går ud over dem end over andre.

Men ligesom man kan spørge, om biblioteket i dag rent faktisk fungerer på de voksnes og gamles præmisser på de unges bekostning. Så kan man også spørge, om det bibliotek, som de unge ønsker sig, kommer til at fungere på de unges præmisser på de voksne og gamles bekostning. For selvom de unge lægger vægt på, at der skal være plads til alle, så er spørgsmålet naturligvis, om det også vil være tilfældet, hvis de unges visioner for biblioteket realiseres.

Endnu har vi kun brudvist berettet om disse visioner i forbindelse med de unges kritik af det eksisterende folkebibliotek. Nu er det på tide at give plads til disse visioner i deres helhed.

Multiteket

– brikken der passer i mosaikken

De unges visioner for folkebiblioteket har vi ikke mindst fået et indblik i under fremtidsværkstedet med gymnasieeleverne. Efter kritikfasen inviterede vi således eleverne til at give deres bud på det ideelle bibliotek i ord og billeder.

Reglerne var enkle: intet er for langt ude – alt kan lade sig gøre. Hensigten var at finde ud af, hvad der kendetegner det bibliotek, som de kan se sig selv benytte i hverdagen – uden at de skulle forholde sig til de begrænsninger og barrierer, de oplever nu og her i biblioteket. Samt uden at forholde sig til, hvad de mener, der rent faktisk kan lade sig gøre. Det var altså ønskebiblioteket, vi var ude efter.

Efter at have givet los for kritik og sure miner blev gymnasieelevernes fantasi hermed sat i spil. Først med en brainstorm, hvor stikord fra deres refleksioner over ønskebiblioteket blev noteret. Dernæst valgte de sig ind i fire forskellige grupper med hver deres overskrift, der blev lavet med udgangspunkt i stikordene. Således udstyret med hver deres overskrift tildeltes grupperne en pose lego-klodser, der udgjorde de konkrete byggesten

i de ønskebiblioteker, som de nu fik til opgave at udforme.

De fire grupper udfærdigede hvert deres ønskebiblioteker under overskrifterne “Miljø & Indretning”, “Aktiviteter”, “Studiecenter” og “Multiteket”. På de næste sider gengiver vi billeder af disse ønskebiblioteker. Ligesom vi formidler de refleksioner, der ligger bag bibliotekerne. Hvert ønskebibliotek havde sine særlige træk. Der var dog også en række fællestræk. Vi vil fokusere på fællestrækkene, men vil dog også lade de enkelte ønskebiblioteker med deres særtræk dukke op undervejs. Overskriften – Multiteket – har vi naturligvis lånt fra det ene tema.

Kritik og fantasi

Selvom vi lagde vægt på, at eleverne skulle lægge de eksisterende biblioteker bag sig, når de skulle reflektere over deres ønskebiblioteker, så lod de i vid udstrækning deres kritik af de eksisterende biblioteker danne udgangspunkt for disse refleksioner. Det var altså ikke mindst deres oplevelser af fejl og mangler i det eksisterende, der satte gang i deres fantasier.

KRITIKSTIKORD

- Reolerne står uoverskueligt
- For svært at studere
- Umoderne
- Farveløst
- Kedelig indretning
- Ikke hyggeligt nok
- For få studiepladser
- For kedeligt og stille

FANTASISTIKORD

- Mulighed for at lytte til lydbånd et afslappet sted
- Hygge-pude-video-rum
- Store behagelige møbler
- Plads til venner
- Mødested
- Musik
- Rygerum
- Stillecenter
- Forskellige indretninger til forskellige målgrupper

FOTO: Kritikbillede Miljø og indretning

Som det fremgår af disse to lister over stikordene i kritikfasen og fantasifasen, havde fantasifasen således i nogen grad karakter af en antitese til kritikfasen.

De unges kritikbillede fremstiller biblioteket som det rene kaos. De har svært ved at orientere sig. Og den bibliotekar, hvis hjælp de har brug for, tysser i stedet, fordi de larmer. Der er dårlig plads, så de sidder på skødet af hinanden i et forsøg på at få løst deres skoleopgaver.

Kritikken bærer præg af, at de unge på den ene side ikke finder biblioteket imødekommende. Det er umoderne, farveløst og ikke mindst stille, hvilket står i skarp kontrast til det, de unge opfatter som hyggeligt. Det er m.a.o. ikke et sted de har lyst til at tilbringe deres fritid. På den anden side tilbyder biblioteket heller ikke de faciliteter, der skal til for, at de kan bruge det til at lave lektier i. Reolerne står uoverskueligt, det er svært at finde bøgerne. Og der er ikke tilstrækkeligt med studiepladser.

FOTO: Kritikbillede Miljø og indretning

I fantasien, hvor de unge uden virkelighedens begrænsninger beskriver, hvad de savner og drømmer om, er der både plads til hygge og lektier:

Nu er de jo glade for nu er det jo overskueligt. Det handler jo om indretning og de kan finde det hele og de smiler og igen skide lækkert det hele. Nu kan de også være der alle sammen. De sidder ikke ovenpå hinanden. Der er god plads. Og Søren har fået en studieplads hvor han kan være. Han sidder med sin computer som der er rigtig mange af.

Jeg vil gerne vide Søren – hvordan er det med den nye studieplads – hvordan føles det?

Det er rigtig dejligt, med masser af computere og det hele.

Hvad snakkede I om da I skulle lave det her billede?

Vi ville have nogen smil ind og vi ville have noget grin ind og vi ville have noget mere larm måske, mere snakken altså i – nu mig og Søren vi studerer jo og så har vi det sjovt samtidigt og vi kan snakke. Og så skulle det være overskueligt at finde – Det med Marie og Camilla – det går op for dem hvilken vej de skal og de kan finde det. Og bibliotekaren skal hjælpe.

Howdan er det at være ung på det bibliotek I har vist her?

Det er sjovt og man har det dejligt sammen med hinanden. (Kommentarer til omvendt kritikbillede)

Først og fremmest er den gode stemning i centrum; smil, latter og glæde bliver fremhævet som noget af det væsentligste. Det er et sted, hvor de unge kan være tilstede på deres egne præmisser. Og har lyst til at være bare for samværrets skyld.

Samtidig er der dog et fokus på, hvordan biblioteket i den kontekst ligeledes kan blive meningsfuldt for dem i et uddannelsesperspektiv: som studerende finder de unge det, de søger, og skulle de få problemer, hjælper bibliotekaren. Der er god plads, hvilket er med til at fastholde de unge, der med studiepladserne får et ekstra incitament til at blive hængende på biblioteket, efter de har fundet de informationer, de skulle bruge til deres opgaver. Biblioteket er dog ikke reduceret til et studiecenter. Der er flere dimensioner i spil. Stikordene signalerer et ønske om, at biblioteket skal kunne rumme mange forskellige behov; rygerum, stillecenter, forskellige indretninger til forskellige målgrupper. Rygerummet er formentlig bragt med af en ryger. Stilheden er – måske lidt overraskende – fortsat en del rummet, men er noget de besøgende kan vælge til, og ikke som i det faktiske bibliotek det, der dominerer stedet. Vi har også at gøre med et rum, der er imødekommende overfor de unge på deres egne præmisser. Herunder imødekommende overfor de særlige behov de måtte have som studerende. Uden at det dog betyder, at andre behov udelukkes.

FOTO: Miljø og indretning

Velkommen!

Så kommer man ind til biblioteket med en glad mund, og går ud med en sur, fordi de kommer til at savne én.

Det kunne være historien om en god ven, der glædes ved ens tilstedeværelse, og ikke har lyst til at man går. Men der er tale om beskrivelsen af indgangspartiet til et af de bygningsværker, de unge frembragte af lego. En af klodserne havde en glad mund på den ene side og en sur på den anden, og de unge har brugt den glade mund til at byde indenfor på biblioteket. Som alle andre steder gør det sig nemlig gældende, at hvis man føler sig inviteret og velkommen, så har man lyst til at kigge forbi. Men det er ikke kun vigtigt at blive taget godt i mod. Man skal også kunne orientere sig og finde det meningsfuldt at blive hængende:

Det starter med at man kommer ind her af den smukke dør – en high Tech dør – man skal trykke på en knap så åbner den. Og så kommer man ind og så ser man – hvad skal jeg? Selvom det er utroligt overskueligt i forvejen, så tænker man: 'Hvad skal jeg først?' Så kigger man op på den her storskærm og så er der simpelthen grafiske fremvisninger af, hvor de forskellige ting er, og hvad man kan. Altså en informationsskærm. Og så vælger man først at gå hen og se, om man kan finde nogen cd'er eller nogen DVD'er eller bøger, man gerne vil låne. (kommentar til Multitek)

De unge fremhæver overskueligheden, som i deres billede er en integreret del af arkitekturen. Men biblioteket har så mange relevante tilbud, at

man ved ankomst er nødt til at spørge sig selv: hvad skal jeg først? Her kommer den storskærm, de unge har installeret over døren til sin ret. Lidt ligesom på banegården, hvor man via skærme kan orientere sig om afgang- og ankomsttider, så kan bibliotekets brugere hurtigt danne sig et overblik over aktuelle tilbud og aktiviteter på storskærmen ved indgangen.

Skal biblioteket gøre sig gældende som et blandt mange tilbud i byens rum, er det ikke nok at vække de unges nysgerrighed. Først og fremmest ser vi her billedet på et bibliotek, som ikke bare går de unge i møde, men også gør dem i stand til at orientere sig, så de finder det meningsfuldt at være bruger. Det står altså i kontrast til erfaringerne fra deres hverdag, hvor de ikke oplever, at biblioteket henvender sig til dem, eller gør noget for, at de føler sig velkomne.

Sidst sætter gymnasieeleverne fingeren på noget helt centralt for ungdomslivet – tid, og ikke mindst manglen på samme. Vi har allerede berørt det tidligere. Det bibliotek, de kender, byder dem kun indenfor i begrænsede tidsrum. I fantasierne, hvor alt som bekendt kan lade sig gøre, står døren til biblioteket altid åben, for der er altid åbent! De unge er m.a.o. altid velkomne. Det har de løst med et helt særligt dørsystem:

Vi har lavet det sådan at man kan lukke sig ind på alle tider af døgnet. Der er sådan et lille hjul som man har en kode på og så kan man dreje den. Og så er der overvågning, som sidder der, så man er sikker på at alle regler bliver overholdt, når der er folk derinde midt om natten. (kommentar til Studiecenter)

For de unge er et besøg på biblioteket ikke alene et spørgsmål om, hvorvidt det har noget at tilbyde, hvad enten det er uddannelsesrelateret eller for hyggens skyld. Der er rigtig mange ting, de unge skal nå i hverdagen, og den frie tid begynder først, når skolen har ringet ud fra sidste time, fritidsjobbet er afviklet og lektierne læst. Dertil kommer, at samvær med vennerne står øverst på listen til de selvorganiserede aktiviteter. I fantasi-

en kan dette samvær sagtens finde sted på biblioteket. I den virkelige verden er det dog mest sandsynligt, at de aldrig når helt derhen – de bliver distraheret af en café på vejen eller får en sms om, at vennerne er samlet nede på torvet. Og når det så endelig kan passes ind, er biblioteket lukket.

For sådan er fritiden langt hen ad vejen – spontan og travl. Og det er med det in mente, at de unge har udviklet et dør- og overvågningssystem, der tillader, at biblioteket holder døgnåbent. Det fjerner naturligvis ikke de mange konkurrenter, der er til biblioteket, men det giver de unge mulighed for at benytte det med en fleksibilitet, der matcher deres fritidsliv i højere grad end et bibliotek, der lukker sidst på eftermiddagen eller først på aftenen. Og opleves biblioteket i øvrigt som imødekommende mv., er der ingen grund til at tro andet end, at en sådan matchning ville give pote.

Flyvende bibliotekarer

En anden problemstilling, som løses let og elegant i fantasien, er bibliotekarernes humør. Der har været flere beskrivelser, hvor de fremstod sure og fordomsfulde over for de unge. Men i fantasien er det gymnasieeleverne, der sætter dagsordenen, og de har bestemt, at bibliotekarerne er glade og imødekommende:

FOTO: Aktiviteter

Ellers er det en glad bibliotekar, der står lige der og er klar til at hjælpe. (Kommentar Aktiviteter)

Og det her er så en bibliotekar, så hvis man skulle få brug for lidt hjælp, så står han altid til rådighed og er meget villig til at hjælpe. (Kommentar Multitek)

Det er ikke kun de unge, der trives på ønskebiblioteket. Også de ansatte befinder sig rigtig godt og deler ud af deres ekspertise – vel at mærke i det omfang de unge har brug for hjælp. Hvilket netop er en pointe. De unge er meget optagede af at etablere et selvstændigt liv i selskab med andre unge. Og de voksne – hvad enten det er forældre, lærere eller for den sags skyld bibliotekarer – tildeles i den forstand en rolle som bipersoner.

Det betyder ingenlunde, at voksne er ligegyldige. De unge er på mange måder afhængige af voksne. Og anerkender denne afhængighed. Men det er en modsatrettet afhængighed. Ikke bare fordi de unge gerne vil være selvstændige, agere på egne præmisser etc. og derfor slår sig i tøjret. Også fordi de voksne i vid udstrækning lægger op til, at de skal netop det – være selvstændige, agere på egne præmisser etc. Men på den anden side alligevel sætter en masse grænser for de unges selvstændighed, ageren på egne præmisser etc., så de ikke kaster sig ud på dybt vand, inden de har lært at svømme.

Voksnes syn på de unge er altså præget af en dobbelthed, som de unge reagerer imod. Når vi nu lægger så megen vægt på, at de unge skal blive selvstændige, agere på egne præmisser, hvorfor sætter vi så en masse grænser for disse bestræbelser? Ikke at nogen grænser ikke kan accepteres. Men grænser, der forekommer ubegrundende, vil de som regel ikke acceptere. Som når bibliotekaren tysser på de unge på biblioteket. Og ydermere sjældent har tid til at hjælpe dem. Sådan er det ikke i fantasien – der er der ingen tyssen, men derimod hjælp, når den efterspørges. Endog af en flyvende bibliotekar.

Og så har vi en bibliotekar her som kan flyve op og hente ting. Det er også derfor vi har sådan en høj

reol. Så hvis jeg siger: 'Jeg vil gerne have den her!' Så kan de stable bøgerne helt op til loftet.

Så I har simpelthen en flyvende bibliotekar?

Og så er han blevet meget hurtigere, så han har fået tid til at hjælpe. (Kommentar Studiecenter)

De unge har udstyret biblioteket med en maskine, som skal gøre det mere effektivt for bibliotekaren at udføre sit arbejde. Det betyder også, at rummet udnyttes fuldt ud, da bøgerne kan opbevares på reoler, der går helt op til loftet. Selvom bibliotekarens velvillighed overfor de unge atter fremhæves, handler det her også om bibliotekets indretning. De unge vil nemlig også gerne kunne finde rundt, uden at være afhængige af – nok så flyvende – bibliotekarer.

Et orgie af overblik: farver, storskærm og jukebox

Alt andet det er reoler – ude i siderne. Læg mærke til farveordenen, hvor det er forskellige emner der er symboliseret ved forskellige farver.

Er der nogen farver der symboliserer noget bestemt?

Vi har snakket om at rød det er kærlighed. De sorte er gyserbøger. Grøn er sport. (Kommentar Studiecenter)

Et af de unges kritikpunkter var bøgernes opstilling og bibliotekets søgesystemer. Har de først én gang oplevet at gå forgæves, har de svært ved at give biblioteket en ny chance. Men det er der råd for. Gymnasieeleverne foreslår, at bøgerne opstilles således, at hvert emne har sin farve – ikke overraskende er kærlighed eksempelvis tildelt farven rød.

De unge er vokset op i en verden, hvor de orienterer sig visuelt. Hvor farver opleves som lettere at afkode end tal, når de søger efter bøger til en skriftlig opgave eller underholdning.

Men der er ikke kun bøgernes opstilling, der tager afsæt i det visuelle:

Over døren ser det ud som om der er en storskærm som måske viser noget af det nyeste de har

fået ind, reklamer eller noget. [...] Og hvis man nu gerne vil se referater fra den bog eller høre noget fra den cd eller så en lille trailer fra den DVD så går man hen til vores multi-jukebox det her er to high tech højtalere som bare giver bas lyd. Hørebøffer det er hernede. Det er de grønne. (Kommentar Multitek)

Tidligere blev vi præsenteret for en storskærm, som fungerede som en slags vejviser for bibliotekets brugere. Nu ser vi, at dette medie også kan bruges til at reklamere for nye bøger, musik og film. Hvis der er noget, der fænger, og man ønsker at vide mere, kan man gå videre til multi-jukeboxen. Det er en særlig avanceret krydsning mellem en computer og en jukebox, som indeholder information om hele bibliotekets bestand af materialer. Der ligger referater og uddrag af bøger, film og musikklip.

Hvor de unge før følte, at de for vild blandt endeløse hyldemeter af bøger, kan de nu orientere sig først på en storskærm med reklamespots og dernæst i multi-jukeboxen, hvor de ud fra smagsprøver kan vurdere, om der er noget, de finder så interessant, at de vil låne det med hjem. Næste skridt er så selv at gå direkte til den farvekodede reol eller henvende sig til den hjælpsomme – måske flyvende – bibliotekar.

Plads til fordybelse

For gymnasieeleverne er opdelingen mellem skole og fritid ikke så entydig som hos de øvrige studerende. Lektier, rapporter etc. skal i vid udstrækning laves udenfor skolens vægge og rækker dermed ind i de unges fritidsliv.

Idet biblioteket er fyldt med materiale, informationer etc., som kan bruges til at lave disse lektier, rapporter etc., figurerer det i gymnasieelevernes bevidsthed på en anden måde end i de øvrige studerendes. Hvilket kommer til udtryk i såvel deres kritikker og fantasier, der i højere grad vedrører muligheden for at sætte studierne i spil i biblioteket.

Derinde ved parabolen har vi tre computere – man skal gange det med, det er størrelsesforholdet 1:2.000.000, så der er mange. Og så derhenne hvor

Foto: Multitek

bibliotekaren er, der er også nogen computere oppe i luften, hvor man kan stå op og arbejde. Det er sådan nogle borde man kan køre op og ned, så man ikke får ondt i ryggen, når man skriver på computer. Så kan man stå op og skrive. Det er nemlig smart så man også kommer op at stå når man arbejder. (Kommentar til Studiecenter)

Og herovre har vi nogen studieborde – det er meget stort, det kan man ikke se her – så kan man studere med sine venner.

Og så går vi herover og her har vi en hel masse computere, med sådan nogle dejlige stole man kan sidde ned i og så rigtig studere. (Kommentar til Multitek)

Muligheden for at kommunikere digitalt står højt på dagsordenen. Der er en parabol og et ukendt antal computere, som tilmed er placeret på ergonomiske hæve / sænkeborde. Har man gang i et projekt, hvor man er flere, der arbejder sammen, så er der også etableret gruppearbejdspladser.

Vi har tidligere beskrevet, hvordan skiftet fra grundskole til ungdomsuddannelse indebærer nogle skred i de unges sociale relationer og generelle orienteringer i fritidslivet. Herunder: det vigtige i at kunne være ung sammen med andre unge. Det ses også i gymnasieelevernes ønske om at integrere studierne i fritiden, der helst skal ske på en måde, der fastholder vennernes centrale place-

Foto: Studiecenter

ring. Ikke bare i situationer, hvor der er tale om reelt gruppearbejde. De vil også gerne løse de individuelle opgaver i vennernes nærvær.

Skal de unge lokkes på biblioteket for at studere, må faciliteterne dog være i orden. I fantasierne har de således indrettet sig med ergonomisk korrekte møbler og sørget for, at antallet af pc'ere er så tilstrækkeligt, at de kan komme til, når de har brug for det. Ved første øjekast kan det fremstå som en krævende luksus, men på den anden side er skolen de unges arbejde, og ligesom for voksne betyder det noget for trivsel og arbejdsglæden, at rammerne er i orden. Desuden må det medtænkes, at de unge ofte har mere eller mindre uhindret adgang til computere i hjemmene. Så hvis adgangen på biblioteket er alt for begrænset, vil det opleves som et ringere alternativ end hjemmet.

Det er desuden oplagt, at der er plads til dialog og samvær. Ikke bare fordi det indimellem kræves af uddannelserne. Også fordi de unge bruger hinanden i deres søgen efter at finde deres identitet som unge mennesker. Indimellem kan det dog være rart at trække sig tilbage med en bog – fx i en hængekøje:

Så har vi derhenne ved det sorte bord, det er sådan et gruppearbejdsbord med en lampe, og den der snor der hænger, symboliserer en hængekøje, hvor man kan ligge og læse. (Kommentar Studiecenter)

I samme ånd har gymnasieeleverne også integreret et havemiljø i deres bibliotek:

Skal vi starte med haven? For det er jo ganske vigtigt at få med – at man kan sidde ude i haven og hygge og læse i de rigtige naturomgivelser og få fred i sjælen på den måde. (kommentar Miljø & Indretning)

Haven bliver fremhævet som vigtig i relation til biblioteket. Nok er biblioteket overvejende et sted, hvor man kan søge og finde informationer og på den måde blive klogere på sig selv og livets store og små spørgsmål. Men netop derfor kan man også have brug for en tænkepause – *fred i sjælen*.

De unges haveanlæg er helt fri af den moderne teknologi, som ellers spiller en afgørende rolle i deres fortolkning af det ideelle bibliotek. Naturen bliver et slags refugium i et univers, hvor alt er i bevægelse døgnet rundt. I det hele taget er tilbagetrækningen – ligesom den moderne teknologi – et gennemgående i tema i fantasierne:

Vi har været helt fantastiske fordi det sidste rum vi ikke har været inde på, det er stillerummet. Og der er simpelthen den der seng man skulle ligge og sove i med dyner og tæpper og hovedpuder. (kommentar Miljø & Indretning)

Og så kommer man ind i hygge-puderummet hvor vi har lavet – det er simpelthen sådan nogen kæmpe pudeområder, hvor der kan sidde 10 mennesker i hver. (kommentar Miljø & Indretning)

Når de unge ikke er forpligtede af skole, lektier eller fritidsjob er det, der trækker, samværet med vennerne og gerne i nogle rammer, hvor der er andre unge. Derfor kan en stor seng eller et hygge-puderum med plads til mange være svaret på de unges tolkning af bibliotekets stilhed. Og stilhed kan betyde alt fra havemiljøet, hvor man alene kan høre naturen, til hyggerum, hvor informationsstrømmen ikke trænger sig på, men der dog alligevel er plads til at tale sammen. Der er her de unge sætter verden på pause, og lader indtrykkene fra skole, medier, forældre etc. bundfælde i selskab med nogen, der ved præcis, hvordan de har det.

De unge frembragte flere bud på typer af rekreative aktiviteter, og de havde ikke alle den meditative karakter. Ikke overraskende bar nogle af budene præg af at være en fusion af dagligstue og byrum:

Så har du TV-stuen. Der er der både med surround sound og en behagelig sofa, man kan sidde i. Det der er et 71" widescreen plasma fjernsyn. (Kommentar studiecenter)

Bibliotekaren står der bag den røde bar, og der kan man gå hen og låne bøger og man kan købe sodavand og snacks og hotdogs. (kommentar studiecenter)

Det her det er nogen små cafeborde, og det her det er kantinen, så hvis man lige har lyst til at tage et eller andet at spise eller drikke så kan man næsten få alt her i, så kan man bare lige sidde herovre. (Kommentar Multitek)

Der er mange skærme på de unges bibliotek: skærme, der byder velkommen og informerer om dagens tilbud, skærme, der byder på smagsprøver af forskellige medier, computerskærme, og så er der TV-skærmen. Der er tale om intet mindre end 71" med surround sound, som fremviser forskellige film, formentlig efter eget ønske – altså bibliotekets helt egen hjemmebiograf.

De unge har sat deres aftryk på biblioteket – ønskebiblioteket – der snart er blevet fuldendt. De forventer at bruge dette bibliotek som andet end transit, hvor de kommer ind, henter deres informationer og så hurtigt som muligt går igen. De har lyst til at tilbringe tid på ønskebiblioteket. Ikke så underligt – de har med alle mulige sjove, skæve og fantasifulde ideer og tanker skabt et biblioteksunivers, der indfrier praktisk tal alle de behov, de måtte have. Inklusiv forplejning – det allersidste forslag, de kommer med. Hvilket ikke er helt tilfældigt. Biblioteket ser mere og mere ud som et sted, hvor de unge gør andet og mere end blot at søge informationer. Biblioteket er også et sted, hvor de hænger ud. Møder andre unge. Drikker kaffe, cola og måske spiser en sandwich.

Multiteket – en ønskebrik

De unges ønskebibliotek er en hybrid af det eksisterende bibliotek og de steder i byrummet, hvor de i øvrigt hænger ud: cafeer, biografer, butikker etc. Det er et sted, som er specialdesignet til dem som unge. Et sted, hvor de kan få lov til at afprøve deres nye identitet som unge – uden at der er løftede pegefingre, krav om stilhed etc. Dermed ikke sagt, at der ingen regler er. Det er der. Men de udelukker ikke på forhånd adfærd, de unge opfatter som en uomgængelig del af ungdomslivet: snak, diskussion, pjat og grin. Ønskebiblioteket er ikke tyst. Stilheden kan vælges til i afgrænsede zoner, hvor de kan slænge sig i en hængekøje, skrive stil på computeren etc.

Men resten af biblioteket summer af liv. Ungdommeligt liv. Både som følge af deres almindelige samvær og hængen ud. Men også som følge af gruppearbejde, faglige diskussioner etc. Hvilket alt sammen sker i relation til det hav af medier, som findes på biblioteket. Bøger, computere, dvd-afspillere, iPods etc. Der søges på internettet, downloades mp3-filer, hentes bøger ned fra hylterne. Men der tjattes, mailes og spilles også. Hvis man ikke lige kan huske, hvilken forfatter man skulle bruge i projektarbejdet, virker det som en uforståelig begrænsning, at man ikke lige kan maile til andre fra projektgruppen. Og når man kan gøre det, hvor går grænsen for, hvem man kan maile, tjatte og spille med?

Derhjemme har de unge i vid udstrækning fri adgang til medierne. Skal de lokkes til biblioteket, må de ikke opleve adgangen dér som værende præget af for mange begrænsninger. I de unges ønskebibliotek er der tværtimod større adgang end derhjemme. Der er flere medier: bøger, tv, radio, mp3-afspillere, computere etc. Og de har større kapacitet: flere programmer, databaser etc.

Og der er mulighed for at krydse frem og tilbage mellem medierne på en helt anden måde end derhjemme.

Som teknologiens frontløbere er de unge på mange måder superbrugere i dette bibliotek. Hvilket dog ikke er ensbetydende med, at de ikke har brug for hjælp. Men hvor bibliotekaren i det eksisterende bibliotek i vid udstrækning opfattes som en voksen, der vil bestemme. Og som betragter deres ungeadfærd som lidt af en pestilens. Der er bibliotekaren i ønskebiblioteket en, der accepterer dem, som de er. Og i hvert fald betragter dem som ligeværdige brugere af biblioteket, der indimellem skal hjælpes i deres søgeprocesser. Og som får en sådan hjælp. I ønskebiblioteket er den overvågende bibliotekar afløst af den vejledende. Dermed ikke sagt, at bibliotekaren bare skal assistere de unge, når de søger om hjælp. Tværtimod tildeler de unge bibliotekaren en betydelig dagsordensættende funktion. Bibliotekaren skal således bruge sin faglighed til at prioritere mellem nye titler, programmer etc., der kommer ind på biblioteket, og sørge for, at de bliver præsenteret for bibliotekets brugere. Men selvom relevanskriterierne i vid udstrækning er bibliotekarernes, er præsentationen ungdommelig. Færre plancher og flere storskærme med trailers, anmeldelser etc., der giver bibliotekarerne en mulighed for at sætte en dagsorden på biblioteket. Hvilket samtidig skaber et overblik, som de unge i vid udstrækning mangler i dag.

Den vejledende bibliotekar gør ikke forskel på unge og gamle. Selvom de unge tager udgangspunkt i deres egne ønsker – og ønskebiblioteket således er specialdesignet til deres behov – taler de om et mangfoldighedens bibliotek, hvor der er lige megen plads til alle. Spørgsmålet er naturlig-

vis, om dette mangfoldighedens bibliotek i praksis ikke ville ekskludere de af bibliotekets nuværende brugere, der netop søger stilheden som alment princip, netop går efter at være afsondrede fra hverdagens flimmer bag bøgerne etc.

Disse nuværende brugere findes der dog ikke mange af blandt de unge. Måske fordi de i vid udstrækning ser det eksisterende bibliotek som et territorium, der fungerer på de voksnes præmisser. Og hvor de ikke har plads til at udfolde sig som unge. Ønskebiblioteket har for dem således blot karakter af en inklusion af ungdomslivet, der således bliver ligestillet med voksenlivet, der nu opfattes som totalt dominerende.

At det er ungdomslivet, der er i spil, er der da heller ingen tvivl om. Ønskebiblioteket gør bibliote-

ket til en naturlig forlængelse af det liv, de unge i øvrigt lever. De måder de bruger fritiden på, de måder de interagerer socialt på etc. På den måde bliver det et territorium, der i vid udstrækning bidrager til den dannelse af en identitet som unge, der er så vigtig for dem. Et territorium, der indgår helt naturligt i det større territorium, denne dannelse i øvrigt foregår på: byrummet, cyberspace etc. De steder, hvor unge mødes for at være sammen som unge. Selvom der i nogen grad dukker en forbrugeradfærd op, som minder om den, der findes i byrummet etc., så viser ønskebiblioteket, at de unge ikke ser nogen modsætning mellem bibliotekets rolle som ungdomsterritorium og dets rolle som, ja, bibliotek. Tværtimod. I de unges øjne synes disse roller at supplere og legitimere hinanden.

Bud på hvordan biblioteket kan gøre en forskel for unge

Det unge bibliotek

- De unge balancerer mellem et organiseret og forpligtende liv, og så en selvorganiseret fri tid. *Biblioteket kan være et mulighedsrum, der forener de to sfærer under samme tag.*
- De unges frie tid er begrænset og tilbudene mange. Derfor må biblioteket invitere: *De unge skal føle sig velkomne, ligeværdige og talt til i et sprog, som de kan forstå.*
- De unge lægger ikke kun afstand til barndommen, men også de voksne. De prioriterer andre unge, sammen med hvem de indtager verden, og muligheden for at mødes og udveksle erfaringer er afgørende for om de trives: *Man hænger ud på biblioteket. Biblioteket kan etablere en lounge kultur, der giver plads til at mødes, uden en dagsorden – den skaber sig hen ad vejen.*

Det ligeværdige bibliotek

- De unge vil spørges, høres og tages alvorligt: *Biblioteket kan være interaktiv; brugerne invites til at kommentere og anmelde både biblioteket og dets funktioner, samt de medier, det er formidler af.*
- De unge vil mødes som unge: *Bibliotekaren kan gå dem i møde som vejleder; ikke regelsætter med løftet pegefinger.*
- De unge ønsker, at der skal være plads til deres kollektive, kommunikative og interaktive brug af medierne: *Biblioteket må genoverveje stilheden som et alment princip. De unge oplever det som en regel, der favoriserer voksnes brug af medierne på bekostning af deres brug af medierne.*

Det multimedierede bibliotek

- De unge er nysgerrige og de første til at afprøve og eksperimentere med ny teknologi:
Biblioteket kan være vært for en multimediekultur; fx med Dock stationer, hvor de unge kan opkoble deres egne digitale medier.
- De unge tager adgang til digitale medier for givet – det er en integreret del af deres hverdag:
Biblioteket kan tilbyde det hele samlet på ét sted; alt fra opslagsværker, tegneserier og musik, til licenser på tidsskrifter, spil og infotainment.
- De unge søger orden og overskuelighed, ikke mindst når de skal organisere forpligtelserne i deres hverdag, fx uddannelse
Biblioteket kan være hybrid mellem skole og skrivebord; det er meningsfuldt at læse lektier under samme tag, som man kan indhente informationer. Studiemiljøet skal give plads til at løse opgaver sammen, men også muligheden for fordybelse hver for sig.
- De unge er på 24 timer i døgnet. De tager aktivt stilling og udtrykker sig frit, men har også behov for at kunne trække sig tilbage fra de mange sanseindtryk.
On/Off: Bibliotekskulturen er dynamisk og fuld af visuelle og auditive sanseindtryk. Stilheden flyttes bort fra de centrale dele af biblioteket, men bevares som noget brugene kan trække sig tilbage til.

Det overskuelige bibliotek

- De unge har brug for hjælp til at overskue den verden de færdes i. Men de insisterer samtidig på retten til selv at sige til og fra.
Bibliotekarerne er usynlige og synlige; de trækker i trådene og skaber orden i informationsjunglen. Dette formidles via storskærme og multi-jukeboxen, hvor de unge selv tager stilling, siger til og fra. De er tilgængelige i bibliotekets rum, og fungerer som konsulenter, der opsøges af brugerne efter behov.
- De unge er dygtige til at orientere sig visuelt. De er sårbare for modgang, til gengæld er de nemme at motivere, hvis de har medgang.
Biblioteket skal præsentere sig visuelt; formidling af information – alt fra trykte til digitale medier formidles og opstilles, således at brugerne i højere grad end det er tilfældet med de nuværende systemer, kan søge og finde det, de leder efter.

Referencer

Brusdal, Ragnhild: Forbruk og finansiering av forbruket blant ungdom. I: Tidsskrift for ungdomsforskning, 4(1) s. 105-115. 2004

Ebbesen, Ida og Niels Ulrik Sørensen: Det æstetiserede selv. Specialeafhandling. Institut for historie og samfundsforhold, Roskilde Universitetscenter 1997

Hansen, Niels-Henrik M.: Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004. Center for Ungdomsforskning 2004

Hansen, Niels-Henrik M.: Hvad har de gang i? En profilanalyse af Holbæks unge 2003. Center for Ungdomsforskning 2003

Jessen, Carsten: Simultane dialoger. I: Ungdomsforskning. Tema: Unge og medier, oktober 2001

Kofod, Anne og Jens Christian Nielsen: Det normale ungdomsliv – Hverdagsliv, fællesskab, trivsel og fremtid. Center for Ungdomsforskning 2005

Nielsen, Jens Christian m.fl.: Ungdom og foreningsliv: Demokrati – fællesskab – læreprocesser. Roskilde Universitetsforlag 2004

Sørensen, Niels Ulrik: Meget mere end metroseksuel. Ph.d. afhandling Roskilde Universitetscenter 2005

Tufte, Birgitte: Når unge går på nettet. I: Ungdomsforskning. Tema: Unge og internettet. Nr. 2, juni 2005

Tufte, Birgitte: Børn og unge som forbrugere. Oplæg på konferencen: Forbrugere på de nordiske markeder. Forbrugerstyrelsen 29. september 2005

